Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies
ISSN 2148-5704
www.osmanlimirasi.net
osmanlimirasi@gmail.com
Cilt 7, Sayı 18, Temmuz 2020 / Volume 7, Issue 18, July 2020

AHÎ-ZÂDE ABDÜLHALİM'İN *TERCEME-İ ŞEVÂHİDÜ'N-NÜBÜVVE* ADLI ESERİNDE SECİ, İÇ SECİ VE EDEBÎ SANATLAR BAĞLAMINDA NESİR ÜSLUBU

Prose Style in Ahî-zâde Abdulhalim's Work "Terceme-i Sevâhidu'n-Nubuvve" in the Context of Rhyme, Internal Rhyme and Literary Arts

Makale Türü/Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date : 26.03.2020
Kabul Tarihi/Accepted Date : 23.06.2020
Sayfa/Pages : 293-318
DOI Numarası/DOI Number : http://dx.doi.org/10.17822/omad.2020.159

ÖZGÜR KIYÇAK
(Dr. Öğr. Üyesi), Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kars / Türkiye, e-mail: kiycakozgur@gmail.com, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1415-1443

MUSTAFA YASİN BAŞÇETİN
(Arş. Gör. Dr.), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara / Türkiye, e-mail: mybascetin@ybu.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1771-0223

Atıf/Citation

Kıyçak, Özgür-Başçetin, Mustafa Yasin, "Ahî-zâde Abdülhalim'in Terceme-i Şevâhidü'n-nübüvve Adlı Eserinde Seci, İç Seci ve Edebî Sanatlar Bağlamında Nesir Üslubu", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 7/18, 2020, s. 293-318.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 7, Sayı 18, Temmuz 2020.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 7, Issue 18, July 2020.

***ISSN:** 2148-5704*

AHÎ-ZÂDE ABDÜLHALİM'İN *TERCEME-İ ŞEVÂHİDÜ'N-NÜBÜVVE* ADLI ESERİNDE SECİ, İÇ SECİ VE EDEBÎ SANATLAR BAĞLAMINDA NESİR ÜSLUBU

Prose Style in Ahî-zâde Abdulhalim's Work "Terceme-i Sevâhidu'n-Nubuvve" in the Context of Rhyme, Internal Rhyme and Literary Arts

Özgür KIYÇAK, Mustafa Yasin BAŞÇETİN

Öz: XVII. yüzyıl klasik Türk edebiyatının önemli bir âlim, şair, münşi ve hat sanatkârı olan Ahî-zâde'nin *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* adlı eseri, İranlı şair ve âlim Abdurrahman Molla Câmî'nin *Şevâhidü'n-Nübüvve* adlı Hz. Peygamber'in peygamberlik delillerinin anlatıldığı eserinin tercümesidir. XVII. yüzyıl nesir geleneği içinde önemli bir yer tutan eser, Ahî-zâde'nin mütercim, müderris ve hattat kimliğinden izlerin görülebileceği, üslup bakımından dikkat çekici bir metindir. Sanatkâr, farklı mesleklerle iştigali sonucu geniş bir bilgi birikimi edinmiş ve buna bağlı olarak zengin kelime kadrosuna eserinde yer vermiştir. Ahî-zâde, kelimeler üzerinde hâkimiyet sağlamış, klasik seci yapısının yanı sıra iç seci olarak adlandırılabilecek bir seci türüyle cinaslı, iştikaklı tamlama ve bağlaçlı yapıları sıklıkla kullanmış, eş sesli ve eş anlamlı kelimeleri büyük bir maharetle bir araya getirmiştir. Ritmik ve tekrirli söyleyişe, aliterasyon ve asonanslara sıklıkla başvurması, teşbih, tezat, tensik, kalb vb. pek çok nazma özgü kabul edilen söz ve anlam sanatını başarılı bir şekilde kullanması, Ahî-zâde'nin üslubunun karakteristik hususiyetleri olarak değerlendirilebilir. Ahî-zâde'nin eserinde temel ahenk unsuru olan iç seciler, onun üslubunun en orijinal vasfıdır. Bu önemli ahenk unsuru, nesir çalışmalarında araştırmacılar tarafından ihmal edilmiştir. Çalışmada Ahî-zâde'nin nesir üslubu; seci, iç seci, edebî sanatlar ve onun nesrine özgü kimi üslup özellikleri bağlamında değerlendirilerek XVII. yüzyıl nesri içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Üslup, Nesir, Seci, İç Seci, Ahî-zâde, *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*

Abstract: The *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve* work of Ahi-zade, a scholar, poet, munsi artist and calligrapher of the 17th century classical Turkish literature, is the translation of the work Sevahidu'n-Nubuvve of the Persian poet and scholar Abdurrahman Molla Cami, discussing prophecy evidences of prophet Mohammad. Having an important position in the 17th century prose tradition, the work is stylistically an interesting translation in which it is possible to see the traces of Ahi-zade's interpreter, mudarris, and calligrapher identity. The artist gained a wide accumulation of knowledge as a result of dealing with different professions and thus included his rich vocabulary in his work. Ahi-zade established domination over words, frequently used the classical rhyme structure, as well as a rhyme type that is also called as internal rhyme, punned rhymes, derived phrases and conjunctions, and gathered homonymic and synonymous words with a great skill. His rhythmic and reduplicated articulation, frequent use of alliterations and assonances and successful use of many figures of speech and meaning that are accepted to be specific to verse such as simile, contrast, editing and kalb, can be assessed as Ahi-zade's stylistic characteristics. Internal rhyme which is the basic element of harmony in Ahi-zade's work, is the most original quality of his style. This important element of harmony has been neglected by researchers in prose studies. In the study, Ahî-zade's prose style was assessed within the context of rhyme, internal rhyme, literary arts and certain stylistic characteristics specific to his prose and it was attempted to determine his place in the 17th century prose.

Keywords: Classical Turkish Literature, Style, Prose, Rhyme, Internal rhyme, Ahi-zade, *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve*

Giriş

Her edebî ortam kendi hususi edebî mahsullerini oluşturur. Zaman ve mekâna bağlı belirlenen estetik unsurlar konu, şekil ve ifade biçimini de belirler. Batı'da "retorik" Doğu'da ise "belagat" ilmi altında ele alınan ve Fransızca "style" kelimesinin Türkçe karşılığı olarak

kullanılan "üslup", edebî metinlerde eda, tarz ve ifade biçimi gibi unsurları ifade eder. Bir yazarın dili kullanım tarzına üslup denildiği gibi çağa, edebî akımlara, konuya, okura bağlı üsluplardan da söz edilebilir. Recâî-zâde tarafından "şahsın efkâr u mülahazatını tabirdeki tarz-ı mahsûs"[1] olarak açıklanan üslup; duygu, düşünce ve heyecanın ifade edilme ve dili kullanma şeklidir. Dilin, gündelik hayattan edebî esere kadar geniş bir evreni kapsadığı düşünüldüğünde edebî metinde sözün ifade şekillerinden yani üsluplardan söz edilebilir. Üslubun belli ilkeler çerçevesinde incelenmesi üslup bilimini doğurmuştur. Üslup biliminin edebî eserin incelenmesindeki ölçütleri, araştırmacı için bir yol haritası olarak görülebilir. Bu çerçevede üslup, dilbilgisi ve söz dizimi, belagat ilkelerinin uygulanmasındaki şahsilik, kelime seçimi ve kullanımı, kompozisyon ve cümle kurgusu gibi bir dizi ölçüt çerçevesinde sanatkârın dili kullanma becerisi ele alınarak incelenir.[2] Edebî esere edebîlik vasfını kazandıran hususların başında üslup gelmektedir. Eserin ne anlattığının yanı sıra nasıl anlattığı; birey, toplum, kültür, medeniyet vb. pek çok belirleyici etkenin dâhil olduğu kompleks bir süreci kapsamaktadır. Edebî eser, biricik olma vasfını üslubu çerçevesinde de muhafaza eder ve sanatın orijinalliği dil bakımından da orijinalliği kapsar. Sanatın ferdîliğini sanatkârın dili kullanmaktaki ferdîliği ya da özgünlüğü olarak görmek mümkündür.

Üslup hakkında geleneğin kendi değerlendirme ve terminolojisi bulunmaktadır. Üslup için klasik Türk edebiyatı geleneğinin ürünleri olan şuara tezkirelerinde ve başta gazeller olmak üzere nazım geleneğinde "şiirde tutulan yol" anlamıyla tarz, eda, vadi, şive gibi ibareler kullanılmıştır.[3] Bununla birlikte mensur eserlerin üslubu hakkında araştırmacılar tarafından birtakım sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Bu tasniflerde her bir araştırmacı belli kriterler çerçevesinde bir sınıflandırmaya gitmiştir. Klasik Türk edebiyatı araştırmacıları arasında mensur eserlerin üsluplarının tasniflerine dair görüşler farklı olup bu hususta tam bir birlik olduğu söylenemez. Bu tasniflere göre nesir için "üslub-ı sade", "üslub-ı mutavassıt", "üslub-ı müzeyyen" ve "üslub-ı âlî" gibi ikili, üçlü dörtlü üslup tasnifleri yapılmıştır.[4]

XVII. yüzyıl her açıdan Osmanlı inşa geleneğinin en üst seviyede sergilendiği dönemdir. Bu yüzyılın en önemli nesir üslup özellikleri arasında secinin ve başta teşbih ve mecazlar olmak

---

[1] Recâî-zâde Mahmûd Ekrem, *Ta'lîm-i Edebiyyât*, hzl. Furkan Öztürk, Dün Bugün Yarın Yay., İstanbul 2016, s. 125.

[2] İsmail Durmuş, "Üslup", *İslam Ansiklopedisi*, C. 32, TDV Yay., İstanbul 2012, s. 383.

[3] Alim Kahraman, "Üslup" (Türk Edebiyatı), *İslam Ansiklopedisi*, C. 42, TDV Yay., İstanbul 2012, s. 387.

[4] Klasik nesir edebiyatı geleneğimize dönük üslup değerlendirmelerinde henüz bir mutabakat görülmemektedir. Bu bakımdan değişik tasniflerle karşılaşılmaktadır. Biz bu tasnif değerlendirmesine girmeden klasik edebiyatın kendi döneminde tercih ettiği adlandırmayı kullandığımızı belirtmek isteriz. Recâî-zâde üslupları sade, müzeyyen ve âlî olarak tasnif etmektedir. Bkz. Recâî-zâde Mahmut Ekrem, *age.*, s. 259, 260, 261, 265, 267, 268, 274. Fahir İz ise üslup tasnifini sade, süslü ve orta nesir olarak yapmıştır. Hadis kitaplarını sade nesir grubu içinde kabul etmekte ve bununla beraber sade ve orta nesri ayırmanın zorluğuna işaret etmektedir. Süslü nesri de tarif eden ve örneklendiren İz, kimi eserlerin sadece baş kısımlarının bu tarzda kaleme alınabileceğini belirtmektedir. Bkz. Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, Akçağ Yay., Ankara 2015, s. V-XV. Okuyucu, Kartal ve Köksal'ın müşterek eserlerinde ise eski tasnifle yeni tasnifin her ikisinin de üçlü olduğu ancak bunların içeriklerinin farklı olduğu belirtilerek yeni bir tasnif sunulur. Buna göre sade, orta, süslü ve ağdalı olmak üzere dört üslup türü üzerinde durulur. Bkz. Cihan Okuyucu-Ahmet Kartal-Fatih Köksal, *Klasik Dönem Osmanlı Nesri*, Kriter Yay., İstanbul 2009, s. 13-17. Atabey Kılıç ise bütün bu tasnifleri belirttikten sonra bunların bilimsel ölçütler taşımadığını belirterek bu sahadaki tasnif sorununa dikkat çekmekte ve bugüne kadarki tasniflere şüphe ile bakmaktadır. Bkz. Atabey Kılıç, "Klâsik Türk Edebiyatında Tarz-ı nesir Üç müdür?", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi, Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu Özel Sayısı*, S. 3, 2016, s. 51-79; Aksoyak ise klasik Türk edebiyatı nesrini sade, orta, süslü vb. değerlendirmelerinin göreceli olduğunu ve bilimsel olmadığını, esere dönük dil çalışması yapılmadan bu yargıların verilemeyeceğini, aynı eserde birden çok üslubun olabileceğini belirtir. bkz. İsmail Hakkı Aksoyak, "Eski Türk Edebiyatında Nesir Üzerine Bazı Belirlemeler", *Nesrin İnşâsı Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V*, hzl. Hatice Aynur-Müjgan Çakır-Hanife Konucu-Selim S. Kuru-Ali Emre Özyıldırım, Turkuaz Yay. İstanbul 2010, s. 62. Aksoyak, aynı zamanda bugüne kadar Âşık Çelebi, R. M. Ekrem, Tâhirü'l-Mevlevî, Meliha Anbarcıoğlu, İsmail Habib Sevük, Mehmet Kaplan, Mustafa İsen, Hüseyin Hatibî ve Sadettin Kocatürk tarafından Osmanlı ve Acem nesri üzerine yapılan tasniflerdeki tasnif farklılıklarına dikkat çekmiştir. bkz. Aksoyak, agm., s. 68-69. Bu tartışmalar, makalemizin maksadını aştığından biz burada bir adlandırma probleminin olduğunu hatırlatarak isimlendirmelerimizde "sade nesir" (üslub-ı sade) ve "süslü nesir" (üslub-ı müzeyyen) ifadelerini fikir ayrılıklarına rağmen maksat ortaklığı çerçevesinde tercih ettiğimizi ve kullandığımızı belirtmek isteriz.

üzere şiire ait söz ve mana sanatlarının eserlerde yoğun olarak kullanılması gösterilebilir. Cümleler arasına, duruma ve anlama uygun Arapça-Farsça-Türkçe manzum-mensur iktibasların yanı sıra ayet, hadis, kelam-ı kibar ve atasözleri gibi unsurlar eklemek bu dönem nesir üslubunun diğer bir özelliğidir. Osmanlı nesir geleneğinin en mükemmel örnekleri arasında Arapça-Farsça kelimelerin yoğun olarak kullanıldığı, edebî sanatların her çeşidine yer verilen, son derece tumturaklı ve ağdalı bir üslupla kaleme alınmış münşeatlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemde ağdalı bir dille, fesahat ve belagat kaideleri çerçevesinde secilerin yoğun olarak kullanıldığı münşeatlar kaleme alınmıştır.[5] Münşilik bir sanat dalı hâline gelmiştir.[6] Söz konusu metinlerin üslubu seci, ritmik ve simetrik söz öbekleri, uzun cümleler, eş anlamlı ve eş sesli sözcükler, çeşitli ses ve anlam oyunları ve edebî sanatlara dayalıdır. Tarih, seyahatname, tezkire, şerh, ansiklopedi, lügat, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, akait, mantık, hikmet, ilmihâl, mevize, tasavvuf, nasihatname, siyer, kısas-ı enbiya türlerinde mensur eserler kaleme alınmıştır. Veysî (öl. 1628), Nergisî (öl. 1635), Nâbî (öl. 1712) gibi isimlerin yanı sıra Azmi-zâde Hâletî (öl. 1631), Gani-zâde Nâdirî (öl. 1627), Mahmed Bahşî (öl. 1624), Taşköprü-zâde Kemâleddin (öl. 1621), İsmâil Rusûhî-yi Ankaravî (öl. 1041/1631), Halvetî şeyhi ve vaizi olan Sivâsî (öl. 1639), Peçevî (öl. 1059 / 1649 [?]), Nevî-zâde Atâî (öl. 1045 / 1635), Kâtip Çelebi (öl. 1067 / 1657), Sarı Abdullah Efendi (öl. 1071 / 1660) gibi isimler bu dönemde öne çıkan nesir ustalarıdır.[7]

1. Ahî-zâde Abdülhalim ve *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* Adlı Eseri

H 963 / M 1555 senesinde İstanbul'da doğmuş olan Ahî-zâde Abdülhalim Efendi'nin tam künyesi *Tuhfe-i Hattâtîn*'e göre Abdülhalîm Halîmî bin Mehemmed bin Nûrullâh bin Yûsuf'tur. *Târih-i Temim*'de babasının Anadolu'da işinden azledilmiş olarak vefat ettiği ve ailesinin de "Ahî-zâde" unvanıyla şöhret bulduğu kayıtlıdır. Nakşibendî tarikatına bağlı olup zamanın âlim kişilerinden kabul edilmiştir. Şükrî Halîfe-zâde Pîr Mehmed Dede'den nesih ve sülüs hattı dersleri almış ve bu sahalarda başarı göstermiştir. Ayrıca Ebûssuûd Efendi gibi dönemin meşhur âlimlerinden de dersler almıştır. Anadolu ve Rumeli kazaskerliği görevlerinde bulunmuştur. Rumeli kazaskerliğinden azledildikten sonra şirpençe hastalığı sebebiyle elli yaşında H 1013 / M 1604'te vefat etmiştir. Devrin önemli âlimlerinden ilim tahsil eden, şairlik, hattatlık, kazaskerlik, kadılık, müderrislik ve mütercimlik mesleklerini icra etmiş olan çok yönlü bir şahsiyettir. Ayrıca "Halîmî" mahlasıyla şiirler yazmış olan Ahî-zâde'nin henüz divanı bulunamamıştır. Ahî-zâde'nin *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* adlı eseri, Molla Câmî'nin Hz. Muhammed'in peygamberlik delillerini anlattığı Farsça eserinin tercümesidir. *Şevâhidü'n-Nübüvve*; Lâmiî Çelebi, İbrahim İbn Hızır ve Senâî Mehmed Efendi tarafından da tercüme edilmiştir.[8] Öte yandan Kâtip Çelebi, *Şevâhidü'n-Nübüvve* tercümelerinin metin ve uygulama bakımından en güzelinin Ahî-zâde'nin eseri olduğuna dair fikir beyan etmektedir.[9]

İncelememize konu olan *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* bir tercüme eserdir. Terim olarak lügatlerde "kelâmın meâlini diğer lisân üzere ifade etmek"[10] olarak tanımlanan "tercüme"

---

[5] Abdurrahman Daş, *Osmanlılarda Münşeât Geleneği, Hoca Sadeddin Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Münşeâtı,* Yayımlanmamış DT, Ankara Ü. SBE, Ankara 2003, s. 58.

[6] A. Daş, *agt.*, s. 79.

[7] Detaylı bilgi için bkz. Mustafa İsen vd., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara 2005, s. 121-126; Christine Woodhead, "Klâsik Estetikte Yeni Yönelişler: Orta Klâsik Dönem (1600-1700): Estetik Nesir", *Türk Edebiyatı Tarihi*, edt. Talât Sait Halman vd., C. 2, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2006, s. 317-324

[8] Detaylı bilgi için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, sdl. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, C. I, Meral Yay., İstanbul 1975, s. 246; Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddîn, *Tuhfe-i Hattâtîn*, hzl. Mustafa Koç, Klâsik Yay., İstanbul 2014, s. 227; Hasan Güleç, "Ahî-zâde Abdülhalim Efendi", *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, TDV Yay., İstanbul 1988, s. 548; Erdem Can Öztürk, *Lâmiî Çelebi'nin Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi*, Yayımlanmamış DT, Celal Bayar Ü. SBE, Manisa 2014.

[9] Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn an Esâmii'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, C. 3, çev. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2017, s. 852.

[10] James W. Redhouse, *Müntahabât-ı Lügat-ı Osmâniyye*, hzl. Recep Toparlı-Betül Eyövge-Yaşar Yılmaz, TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 5001.

en basit ifadeyle bir metni başka bir dile aktarmaktır.[11] Klasik Türk edebiyatında telif eserler kadar Arapça ve Farsçadan tercüme edilmiş eserler de önemli bir yer tutar. İslâmî Türk edebiyatının ilk dönemlerinde Arapça ve Farsçadan yapılan çevirilerle nesir alanında önemli bir aşama sağlanmış, sonraki dönemlerde telif eserlerle beraber bu köklü gelenek devam etmiştir. Dinî, tasavvufi ve ahlaki kitaplar, nasihatnameler, siyasetnameler bu gelenek çerçevesinde sıkça tercüme edilen eserlerdir. Türklerde XIII. yüzyıldan sonra hız kazanan tercüme faaliyetleri, Türkçe ilim ve edebiyat dili olarak varlığını ortaya koymaya başladıkça yaygınlaşmıştır. Öte yandan klasik Türk edebiyatında "tercüme", günümüzdeki "çeviri" anlayışından daha kapsamlı bir anlam taşır. Eski Türk edebiyatında "tercüme" faaliyetleri; kelime kelime yapılan çeviriler, kelime kelime olmamakla birlikte aslına uygun olarak yapılan ekleme, geliştirilerek ve genişletilerek yapılan çeviriler, kaynak eserin sadece konusunun alınarak adaptasyon niteliğinde genişletilerek yapılan çeviriler olarak sınıflandırılabilir.[12] Ahî-zâde'nin *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* isimli tercümesi kelime kelime olmamakla birlikte kaynak metnin konusuna uygun olarak yapılan tercümelerdendir.

Mukaddime, yedi rükn, bir hatimeden oluşan ve nübüvvete delalet eden birçok mucizeye değinilen *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'nin başlık mahiyetindeki kısımları Arapçadır. Eserin tespit ettiğimiz yurt içi ve yurt dışı nüshalarının kütüphane ve katalog bilgileri şu şekildedir: Millî Kütüphane: 60 HK 179, Millî Kütüphane: 06 HK, 2395/1, Millî Kütüphane: O6 Mil YZ A2121, Millî Kütüphane: 06 Mil YZ FB 178, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi: B.254, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi: YY294, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları: Y.1856, Mısır Hidiv Kütüphanesi: Türkçe Yazmaları 8915, Mısır Millî Kütüphanesi: Tarihî Türkî 119, Süleymaniye Kütüphanesi: Çelebi Abdullah Efendi, No: 253, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Laleli, No: 2023, Süleymaniye Kütüphanesi: Hekimoğlu, No: 722, Süleymaniye Kütüphanesi: Fazıl Ahmed Paşa, No: 1062, Süleymaniye Kütüphanesi: Nurosmaniye No: 3386, Süleymaniye Kütüphanesi: Hâlet Efendi, No: 185, Süleymaniye Kütüphanesi: Esad Efendi, No: 286, Süleymaniye Kütüphanesi: Fatih 4275, Süleymaniye Kütüphanesi: Hacı Mahmud Efendi, No: 4376, Süleymaniye Kütüphanesi: Hamidiye 633, Millet Kütüphanesi: Ali Emirî Efendi Şeriye, No 1033, Millet Kütüphanesi: Hekimoğlu Ali Paşa No: 723, Bayezid Kütüphanesi: B.15825, Bayezid Umumi Kütüphanesi: No: 920, Konya Bölge Yazma Kütüphanesi: 42 Kon 1730, Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi: Nu 22 SEL 887, İBB Atatürk Kitaplığı: 297.2, Leiden Üniversitesi Kütüphanesi: Cod. Or. 14.250.

2. Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve'de Üslup Özellikleri

Eserde müzeyyen bir üslubun hâkimiyetinin yanı sıra sade nesir üslubu da kullanılmıştır. Ahî-zâde'nin ele aldığı konunun geniş halk kitlelerine hitap etme amacı müzeyyen nesir üslubunun yanı sıra bazen sade nesir olarak adlandırabileceğimiz üslup geçişkenliğinin oluşmasını sağlamıştır. Bu yönüyle birden çok üslup özelliği taşıyan dikkat çekici bir eserdir. Aşağıdaki örnekte eser müzeyyen bir üslupla sürdürülürken *"Ashâb-ı elbâba hafî değildir ki"* ifadesinden itibaren sade nesir üslubuna geçiş yapılmıştır. Mutarraf secilerle oluşmuş on fıkradan sonra cümle tamamlanmaktadır. Fıkra sonlarındaki aslî kelimelerin "ûd" seslerinde seci yapılmıştır. Secilerle ilerleyen müzeyyen bölümden sade bir üsluba geçiş "idüp kaldılar" zarf fiili+üçüncü çoğul geçmiş zaman şahıs kipiyle çekimlenmiş fiille yapılmıştır:

Örnek: *Cenâb-ı melik-i ma'b**ûd** ve n**ehc**-i ma'h**ûd** ve v**ech**-i mev'**ûd** üzere râh-ı **tagyîr ü tahrîfi** mesd**ûd** ve h**âs**ıl-ı ‘amellerin d**âs-**ı hırmân ile mahs**ûd** ve hayr u bereketden m**asdûd** habâl-ı ‘uk**ûd**a ticâret-i gayr-ı râmihalara **z**arar ve hi**zâne ma**'k**ûd m**urâd u **m**erâmları **mef**k**ûd** bî-fâ'ide ve **sûd-**ı vür**ûd** u bî-pâyân-ı hırm**âna** vür**ûd** ve râh-ı husûl-i âmâlden şür**ûdidüp kaldılar.** Ash**âb-**ı elb**âb**a hafî değildir ki Kurân-ı celîlün tagyîr ü tebdîlinden **ma**sûn u **ma**hfûz*

[11] Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı*, hzl. Mürsel Öztürk-Derya Örs, TDK Yay., İstanbul 2009, s. 767.

[12] Detaylı bilgi için bkz. Âgâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyat Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1998, s. 80; Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, MEB Yay., Ankara 1998, s. 21; Nurgül Sucu, "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 19, 2006, s. 129-130.

olacağını ahbâr niçe vücûh i'câzdan ise nefs-i mahfûziyyet dahı cihet-i âheridür. Zîrâ bu denlü kelâm-ı celîl-i tavîl bu kadar müddet gayr-ı kalîlde ashâb-ı mu'âraza vü mücâdelede kesret-i erbâb-ı ma'anda ve mukâvelede vefret var iken şevâ'ib-i tahrîf ü tagyîrden masûn ve hısn-ı hasîn-i Rabbü'l-'alemînde mahsûn ola [213b]

Bir sanatkârın farklı üslupları eserinde başarıyla uygulayabilmesi estetik bulunmaktadır.[13] Sanatkârın aynı paragraf içerisinde müzeyyen ve sade üsluplar arasındaki geçişkenliği sağlayabilmesi, sanatkârın dili kullanımındaki kabiliyetine dair önemli bir göstergedir. Ahî-zâde'nin aşağıdaki ifadeleri sade üsluba örnek olarak gösterilebilir. Tamlamalardaki ses benzerliği ile kelimelerin siyak ve sibakındaki diğer kelimelerle olan ses veya harf benzerlikleri dışında üslubu süsleyen bir durum söz konusu değildir. Bu üslubu müzeyyen üslubun hâkim olduğu kısımların yanı sıra bütün bir eser boyunca müellifin maksadına bağlı olarak sıkça görmek mümkündür:

Örnek: *Bir fakîrgeh-i bâb-ı berîn-i saâdet-karînine rûymâl ile muhassalü'l-mâl olmaga togrıyla ana egri bakmaz ve erbâb-ı âdâbdan bir dâd-hâh kerem ricâ itse sâyir devletlüler gibi anı acı sözle dâdlı cânından bîzâr idüp yakmaz.* [4a]

Ahî-zâde, müzeyyen bir üsluptan yer yer konuşma üslubuna yaklaşarak sade bir üsluba geçiş yapar. Klasik nesir metinlerinde sanatkârın üsluplar arası geçişler yapabilmesinin olumlu bir özellik olduğu düşünüldüğünde Ahî-zâde bu açıdan başarılı sayılır. Aşağıda yer alan örneğin öncesinde müzeyyen bir üslup var iken konuşma üslubu çerçevesinde sade bir üsluba geçiş yapılmıştır.

Örnek: *Fehvâsınca secde-i sehâda Hatem'ün cânı mı vardur ki anunla da'vî-i iştirâk ide ve fenn-i semâhat u 'atâda bir âdem var mıdur bir âdem andan ilerü gide.* [4b]

Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve'de müzeyyen ve sade nesir örnekleri bulunmakla birlikte eserde müzeyyen üslup hâkimdir. Sanatkâr üslubunu tezyin ederken seci ve iç secinin yanı sıra aliterasyon, cinas, iştikak, kalb, tensik, tezat gibi çeşitli ses ve anlama dayalı edebî sanatları büyük bir ustalıkla kullanmakta ve bu başarısına müderris, mütercim, hattat vb. çok yönlü kişiliğinin büyük bir katkı sağladığı görülmektedir. Bu çerçevede Ahî-zâde'nin üslubunu tezyin ettiği unsurların hususiyetlerini değerlendirmek gerekir.

2.1. Seci

"سجع" kökünden türemiş, "fa'l" bâbından Arapça bir kelime olup lügatlerde aslı "sec'" olarak yer alan "seci" kelimesi "güvercin, kumru vb. kuşların aynı ses ögesini tekrar ederek ötmeleri", "dişi devenin tekdüze ve uzun sesler çıkararak inlemesi", "iki şeyin düzleşerek birbirine denk ve benzer hâle gelmesi", "arı vızıltısı", "katetme", "bir yola gitme" gibi manalara gelir. Klasik Türk edebiyatında bir terim olarak "seci" "daha çok mensur metinlerde söz, söz öbekleri veya cümlelerin fasıla sonlarının aynı kafiye veya aynı vezinde ya da her ikisinde de aynı olması" sonucu oluşan ahenktir. Nesirde seci, şiirdeki kafiyenin karşılığıdır.[14]

Belagat kitaplarında çok makul görülmeyen ve mizahi anlatıma yakıştırılan secinin başarılı kabul edilebilmesi doğallık, fesahat ve belagat kurallarına uygunluk; secinin gereksiz ve fazla kullanılmaması; metnin genelindeki üslup özelliğiyle uygun olması; seci fıkraları arasında nicelik bakımından denklik olması veya büyük farklar bulunmaması; seci içinde secinin iki dereceden fazla olmaması; secinin müzeyyen üslup ve mizahi anlatım içerisinde yapılması; secili kelimelerin metne akıcılık ve selaset kazandırması; seci yapılırken anlamın söze feda edilmemesi; seciler arasında anlam tekrarının olmaması; seci kelimelerinin gündelik hayatta

---

[13] R. M. Ekrem, *age.*, s. 259.
[14] Detaylı bilgi için bkz. M. Fatih Köksal, "Sinan Paşa'nın Nesri ve Nesir Üslubu" *Klâsik Türk Şiiri Araştırmaları,* Akçağ Yay., Ankara 2005, s. 91; C. Okuyucu v.d., *age.*, s. 19; İsmail Durmuş, "Seci", *İslam Ansiklopedisi*, C. 36, TDV Yay., İstanbul 2009, s. 273; M. A. Yekta, Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi-Belagat,* Gökkubbe Yay., İstanbul 2012, s. 257.

kullanılan kelimeler olmaması; kelimeleri bağlayan sıfat-fiil ve edatların seci olarak kullanılması gibi kurallara bağlanmıştır.[15]

Klasik ve modern belagat kitapları çerçevesinde yapılan sınıflandırmaya göre secilerin tasnifi ve Ahî-zâde'nin *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* isimli eserinden örnekler ve bu çerçevedeki çıkarımlar aşağıda yer almaktadır:

2.1.1. Yapılarına Göre Seci Türleri

Yapılarına göre seciler; seci-i mutarraf, seci-i mütevâzî, seci-i murassâ ve seci-i mütevâzin olarak 4'e ayrılmaktadır.

2.1.1.1. Seci-i Mutarraf

Farklı vezinlerde olup revîleri ortak olan kelimelerde bulunan seci türüdür.[16] Aşağıda yer alan örnekte secili kelimeler fıkra sonlarındaki "delîl", "sebîl", "tesbîl", "sebîl" kelimeleri arasındadır. Son fıkrada söz öbekleri önceki fıkraların söz öbeklerine nispeten nicelik bakımından fazladır. Her ne kadar bu kullanım bir kusur kabul edilmese de secinin tesirini zayıflatmış bir örnek olarak görülebilir.

Örnek: *Mazmûnı üzere vâkıf olanlar katında celâlet-i şân-ı vâkıfa de**lîl**, husûsâ iskâ-yı seb**îl** içün tarîk-i Hak'da tesb**îl** itdügi sâka-yı bâkıye safâ-yı hâtır-ı hatîrat-ı nazîr ve nikâ'-yı taviyye-i kaviyye-i dil-pezîrlerine istidlâle seb**îl** olup* [5a]

Aşağıda yer alan cümlede söz öbekleri arasında mutarraf seci bulunmaktadır. Bunun yanı sıra secili ögelerden bazıları kendi aralarında vezin ve sayı birlikteliği de göstermektedir. Bu yönüyle mütevâzî seci olarak da değerlendirilebilir.

Örnek: *Şöhret-i âf**âk** ve mekârim-i ahl**âk** ve merâsim-i eşf**âk** ve vüfûr u kerem ve ittif**âk** ile esîr-i kayd-ı eml**âk** olındı* [3a]

Diğer Örnekler: *Ruhsâr-ı bî-mis**âl**, şâhid-i bezm-i mak**âl** ve izâr-ı l**e**t**â**f**et**-iştim**âl**; mâh-rûyân-ı minassa-i fikr ü hay**âl** ve çehre-i saâd**et**-behre-i nev-arûs-ı melâhat-menûs-ı bidây**et**, her emri zîbâ-yı zî-b**âl**, ol melikü'l-mülk, vâhibü'l-âm**âl**, celîlü'l-cel**âl**, vâcibü'l-icl**âl** ve pâdişâh-ı bî-zev**âl**, amîmü'n-nev**âl**, şedîdü'l-mah**âl**, **âlimü'l-gaybi ve**'ş-şehâd**et** el-kebîrü'l-müte**âl** hazr**et**inün* [1b], *bahâsı a**dîde** ve şeref-i mevzû fezâyil-i maktûı cih**et**inden mis**âl**-i sevâd-**dîde** feyz-i Hakk ve fazl-ı cevâd-ı mutlakdan fer**îde*** [3a]

2.1.1.2. Seci-i Mütevâzî

Kelime, söz öbekleri veya cümle fasılalarının revî harfinin yanı sıra vezin olarak da aynı olması durumunda oluşan seciye denir.[17] Mutarraf seciye göre bir derece daha güç olduğu söylenebilir. Metinde bu seci türünden örnekler görülmektedir. Aşağıda yer alan örnekte "istikmâl" ve "istîhâl" kelimeleri arasında vezin ve revî birliği bulunması sebebiyle seci-i mütevâzî örneğidir.

Örnek: *Hasâyil-i bârize vü kâmine bî-kemâl-i **istikmâl** ve tahsîl-i levâzım-ı istihkâk u **istîhâl*** [1b]

---

[15] Detaylı bilgi için bkz. Kâzım Yetiş, *Talîm-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyâtı Sâhasına Getirdiği Yenilikler*, AKM Yay., Ankara 1996, s. 315-316; Ahmed, Hamdî, *Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî (İnceleme-Metin-Dizin)*, hzl. Atabey Kılıç, Laçin Yay., Kayseri, 2007, s. 103; C. Okuyucu v.d., *age.*, s. 28; M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 259; Ayşe Yıldız, "Bazı Belâgat Kitaplarına Göre Secinin Tanım ve Tasnifi Üzerine Düşünceler", *Turkish Studies: Tunca Kortantamer Özel Sayısı* 2, S. 4, 2007, s. 1056-1064.

[16] Detaylı bilgi için bkz. M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 257; Numan Külekçi, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, Akçağ Yay., Ankara 2005, s. 246.

[17] M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 257.

Diğer Örnekler: *Bâb-ı saâdet-meâbı efâzıl u âyana mahall-i v***ürûd** *ve fukarâ vü zuafâya cây-ı d***ürûd** *ve ashâb-ı nagâmat u elhâna makam, sedâ vü s***ürûd** [3b], *'amâk-ı 'urûk-ı bedenüme s***ârî** *ve ten-i bî-tâb u tüvânımda dem-i mecrâsında c***ârî** *olup* [5a]

2.1.1.3. Seci-i Murassâ

İki söz öbeği arasında fasılalardaki secili kelimelerin yanı sıra onlardan önceki kelimelerin de birbirleri ile aynı vezin ve revî harfleri ile yazılması durumunda oluşan seciye denilir.[18] Her bir fıkradaki unsurların vezin, revî ve sayı bakımından denkliği olarak tanımlanabilir. Nazımda yapılması durumunda bu sanata "tarsî" denilmektedir.[19] Murassâ seci özellikleri gösteren bu sanat, nazım ve nesirde ortak kabul edilmiştir. Bu yüzden bazı belagat kitaplarında seci ile tarsî aynı başlık altında ele alınmış ya da seci bahsi ele alınırken murassâ seciden de bahsedilmiştir.[20] Murassâ seci büyük bir ustalık ürünü olması bakımından diğer secilere nazaran yapılması daha zordur. Ahî-zâde yer yer bu seci türünün güzel örneklerini vermiştir.

Aşağıda yer alan örnekte "ashâb-erbâb; devlet-savlet; kâhire-zâhire" kelimelerinde görüldüğü üzere fıkralar arasında vezin, revî ve sayı bakımından bir eş değerlik bulunmaktadır.

Örnekler: *ashâb-ı devlet-i kâhire ve erbâb-ı savlet-i zâhireden* [3a]

2.1.1.4. Seci-i Mütevâzin

Fasıla sonlarında sadece vezin birliği bulunan revî birliği bulunmayan kelimelerin oluşturduğu seci türüdür. Ancak bunun muvazene sanatı olduğu veya seci sayılıp sayılmayacağı konusunda belagat kitaplarında ihtilaflar bulunmaktadır.[21] Çalışmamızda seci-i mütevâzin bir seci türü olarak değerlendirilmiştir.

Aşağıdaki örnekte "ile" bağlacıyla bağlanmış olan fıkraların sonlarında yer alan "resâil" ve "fevâid" kelimeleri arasında vezin birliğine dayalı mütevâzin seci görülmektedir.[22]

Örnek: *vesâ'itü vesâ'il-i rüsul ü* ***resâ'il*** *ile mevâ'id-i* ***fevâ'id*** [2a]

2.1.2. Yer ve İşlevlerine Göre Seci Türleri (*Ta'lîm-i Edebiyyât* ve takipçilerindeki türler)

2.1.2.1. Seci-i Mutlak

Ekrem'in *Ta'lîm-i Edebiyyât*'taki seci sınıflandırmasıyla belagat kitaplarında yer almaya başlayan bu seci türü Recâî-zâde'nin tanımlamasına göre cümle ve fıkraların aralarında ve sonlarında yer almaktadır.[23] Seci-i mutlak, araştırmacılar tarafından genel bir kabul görmemiştir. Nesir geleneğimizde klasik seci yöntemleriyle ahengi sağlama çabasının yanı sıra ahengi sağlayan pek çok unsurun varlığı görülmektedir. Seci-i mutlak olarak adlandırılan seci türünün de zaman zaman güçlü örneklerinin var olduğu ve bu seci türünün aslında bir iç seci olduğu anlaşılmaktadır.[24]

Aşağıdaki örnekte seci, ilk söz öbeğinin ortası ile diğer üç söz öbeğinin son birimleri arasında kurulmuştur.

---

[18] N. Külekçi, *age.* s. 247.
[19] M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 257-258.
[20] A. Yıldız, agm., s. 1060.
[21] A. Yıldız, agm., s. 1057.
[22] Klasik belagat kitaplarının seciyi fıkra sonrasında görme eğilimi diğer ahengi sağlayan iç secileri seci olarak kabul etmemektedir. Ancak iç secide ayrıntılı olarak üzerinde durduğumuz örneklerden de anlaşılacağı üzere seciyi sadece fıkra sonlarında görmek, ahengi sağlayan pek çok unsurun göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Burada yer alan örnek bu açıdan dikkat çekicidir. Örnekte kelimeler arasında vezin birliği, cinas, iştikak vb. ses benzerlikleri de müellif tarafından bilinçli olarak oluşturulmuş ahenk unsurlarıdır.
[23] R. M. Ekrem, *age.*, s. 425.
[24] İç seci başlığı altında bu konu ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Örnek: *dergeh-i akl**âm**-ı sunne ve sunne-i akl**âm**, meriyyü'd-duhûr ve'l-'av**âm,** sahâyif-i şühûr u eyy**âm**da* [4b]

2.1.2.2. Seci-i Mukayyed veya Seci-i Rabtî

Secinin fıkra sonlarında yer alması durumunda oluşan genel seci adlandırmasıdır. Seci-i mutlak dışındaki seci türlerinin tamamı bulunduğu yer itibariyle yani secinin fıkra sonlarında yer alması bakımından bu seci türü altında yer almaktadır. Bu açıdan burada bir örneğe yer verilme ihtiyacı duyulmamıştır.

2.1.2.3. Seci-ender-Seci

Seci içinde seci demektir. Seciyi oluşturan kelime, söz öbeği ya da fasılanın arasına başka secili unsurların girmiş olması durumunda oluşan seci türüdür.[25] Bir secinin fıkraları içinde başka seci fıkralarına yer verilmesi, secilerin cümle sonlarında kullanılmasıyla beraber cümle içindeki tamlamaların sonlarıyla seci fıkralarının sonları arasındaki ses uyumu Ahî-zâde'nin geleneksel seci kullanımının dışında seci-ender-seci örneği olarak değerlendirilebilir. Aşağıdaki seciler "âl" hecesi üzerindedir. Ancak "bî-misâl-i şâhid" tamlaması fıkra içinde seciyle uyumlu bir tamlamadır. Bunun yanı sıra "âl" sesiyle oluşturulan secili kullanım bitmeden ara bir yerde ve uzun bir tamlama içinde "et" sesiyle oluşturulmuş *"çehre-i saâd**et**-behre-i nev-arûs-ı melâh**at**-menûs-ı bidây**et**"* ifadesindeki secinin varlığı da dikkat çekmektedir. Ahî-zâde seci içinde seci yaparken ilginç bir tercih olarak Allah'ın sıfatlarını sıraladığı "melikü'l-mülk" tamlamasında seci kullanmamıştır.

Örnek: *Ruhsâr-ı bî-misâl, şâhid-i bezm-i mak**âl** ve izâr-ı letâfet-iştim**âl;** mâh-rûyân-ı minassa-i fikr ü hay**âl** ve çehre-i saâd**et**-behre-i nev-arûs-ı melâh**at**-menûs-ı bidây**et**, her emri zîbâ-yı zî-b**âl**, ol melikü'l-mülk**,** vâhibü'l-âm**âl**, celîlü'l-cel**âl**, vâcibü'l-icl**âl** ve pâdişâh-ı bî-zev**âl**, amîmü'n-nev**âl**, şedîdü'l-mah**âl**, âlimü'l-gaybi ve'ş-şehâdet el-kebîrü'l-müte**âl** hazretinün* [1b]

2.1.3. Redif Alışlarına Göre Seci Türleri

2.1.3.1. Seci-i Mefrûk (Seci-i Müreddef)

Secili kelimelerin redif almış türüne denilmektedir.[26] Ahî-zâde'nin eserinde seci-i mefrûklar yer almaktadır. Aşağıdaki secilerde "-maz" olumsuzluk eki secilerin redifidir.

Örnek: *ehl-i insâf bî-ihtiyâr ana firîfte olmaga mecâl **olmaz.** Ve şûr u şegab-i 'aşk u şevk ile şîfte olmaga yol **bulmaz**.* [5a]

Aşağıdaki örnekte "ula" edilgen 3. tekil şahıs istek çekimli yapısı redif konumundadır.

Örnek: *Tâ-be hayret ü gayretde manend-i mâhî **kavrula** ve sarsâr-ı İnkisâr-ı 'avâsıf-ı helâk-bevâr ile hırmen-i hayvânım **savrula*** [4a-5b]

2.1.3.2. Seci-i Gayr-ı Mefrûk

Eski kaynaklarda böyle bir seci türü görülmemektedir. Secili kelimeler redif almadığı takdirde bu seci türüne seci-i gayr-ı mefrûk denilir.[27] *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'de çok sayıda bu sınıflandırma altında yer alabilecek örnek bulunmaktadır. Redifli seciler dışındaki tüm örnekler bu sınıflandırma içinde yer alır. Örneğin aşağıdaki cümlede "halel-gîr" ve "pezîr" kelimeleri arasında bir redif olmaksızın seci vardır:

Örnek: *Âlem **halel-gîr** ve binâ-yı fenâyı dünyâ rûhına **pezîr** olunca* [6a]

[25] C. Okuyucu v.d., *age.*, s. 25.
[26] C. Okuyucu v.d., *age.*, s. 25.
[27] C. Okuyucu v.d., *age.*, s. 26.

2.2. İç Seci (Cinas, İştikak, Kalb, Aliterasyon vb. Ses Benzerlikleri ve Söz Sanatları)

Nesirde seci, nazımdaki kafiye gibidir. Kafiye, nazımda vezinle beraber manzume olmanın olmazsa olmaz ahenk unsurlarındandır. "Edebiyat terminolojisinde ahenk, üslubun bir niteliği olarak şiir ve nesirde kelime ve cümlelerin âdeta bir musiki tesiri yapacak şekilde art arda getirilmesiyle sağlanan uyumdur.[28] Nesirde ise seci, ahengin temel ögesi konumundadır. Secinin yanı sıra sanatkârın maharetine bağlı olarak dilin imkânı çerçevesinde ahenk; cinas, iştikak, kalb, aks, tensik, iade, tarsî gibi sanatlarla sağlanabilir.[29] Ahî-zâde'nin mütercim, müderris ve hattat olması onun entelektüel bir birikime sahip olduğunun açık bir göstergesidir. Sanatkârın bu yönü geniş ve aydına mahsus diyebileceğimiz bir kelime kadrosunda gözlemlenmektedir. Ahî-zâde, bahsedilen geniş kelime kadrosunu ahengi sağlayan unsurlarla birleştirerek eserinde başarıyla kullanmıştır.

Sanatkârın ahenk kurma çabasının ardında şiirde musikiyle kuvvetli bir ilişki gören geleneğin doğal bir temayülü bulunmaktadır. Bu temayülü belli ölçülerde nesir geleneğinde de görmek mümkündür. Ahenk, söze bir selaset (akıcılık) kazandırdığı gibi anlamla da bütünleşmektedir. Modern belagat kitaplarında armoni karşılığında kullanılan ve aheng-i selaset olarak terimleştirilen "ahenk" unsurları Recâî-zâde tarafından ikiye ayrılır ve bu tanımlamalar ses tekrarı, kelime istifi gibi musiki doğuran bir düzenlemeyi içerir. Buna göre ahenk: "Umumî ahenk: Kelime ve ibarelerin ses özelliklerinin uyumundan doğan ahenk; taklidî ahenk: Söz ile delalet ettiği anlam arasındaki uyumdan doğan ahenktir."[30]

Ahî-zâde metnin genelinde ses bakımından birbirine yakın kelimeleri tamlama ve bağlaçlarla bir arada kullanarak ahenk oluşturmuştur. Bunu büyük bir doğallıkla, kelime kadrosunun zenginliği ve ilmî vüsatinin sunduğu imkânlar nispetinde yapmıştır. Aşağıdaki örnekte seci fıkra sonlarındaki "gâda" seslerindeyken ahenk, secilerle birlikte "Hengâm-ı hengâme-i vegâ" tamlaması ve bağlaçlarla bağlanan "darb u harb u gavgâda" kelimeleri arasındaki ses yakınlıkları ile de kurulmuştur. "Hengâm-hengâme", "darb-harb", "vegâ-gavgâ" kelimeleri arasında cinas sanatı yapılmıştır.

Örnek: ***Hengâm***-*ı* ***hengâme***-*i* ***vegâ****da ve zamân-ı* ***darb*** *u* ***harb*** *u* ***gavgâ****da* [4b]

Aşağıdaki örnekte seciler "ân" hecesi üzerindedir. Bununla birlikte sanatkâr, tamlamalarda ve atıf vavlı kelime gruplarındaki her bir öge arasında ses tekrarı ve uygunluğundan doğan bir armoni ve aheng-i selaset oluşturmuştur.

Örnekler: *tuğy**ân** ve sû-i **hâ**lde **hâ**ir ü **hâ**im olan be**hâim**-i **ha**mâkat-ı al**âim**-i ç**irk**-i ş**irk** ü tuğy**ân** ve alâyiş-i **hiz**y u **hiz**l**ân**dan pâk ü tâhir* [1b],

Klasik belagat kitaplarındaki kabule göre aşağıda yer alan örnekte seciler "râz" hecelerindedir. Ancak tamlamalarla birbirine bağlanan kelimeler arasında "h", "t", "â" ve "z" seslerinin tekrarının oluşturduğu ahenk "râz" hecesi ile oluşturulan secinin doğurduğu ahenkten daha baskın ve hâkimdir. Bu üslup özelliği Ahî-zâde'nin bütün bir eser boyunca benimsediği karakteristik bir hususiyettir.

Örnek: ***h****ayy**â**t-ı barg**âh**-ı va**h**d**â**niyyet-i c**â**me-i sa**â**de**t-t**ır**â**z ve siy**â**det-i**h**r**âz**-ı **zât**-ı bî-enb**âz** l**â**z**ımü'l-agr**â**z**ını* [2b]

Klasik Türk edebiyatı geleneğinde özellikle de şiirde ne söylendiğinden ziyade nasıl söylendiği meselesi önemsenmiştir. Şiirde vezin, kafiye, redif ile ahenk kurma çabası ve ahenge alışık geleneksel sanatçı, aynı mevzuyu nesirde de sürdürmek istemiştir. Şiirde olduğu gibi nesirde de bir kelimenin kendisinden önceki ve sonraki kelimelerle uyumu oldukça önemlidir. Şiir, bir ahenk kurma çabası içine girerken anlamdan kopuk olmamayı daima gözetmiş ve şiire

---

[28] Kazım, Yetiş, "Ahenk", *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, TDV Yay., İstanbul 1988, s. 516.
[29] Muhsin Macit, *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Kapı Yay., İstanbul 2016, s. 19.
[30] R. M. Ekrem, *age.*, s. 239-257.

özgü ahenk unsurları nesre aktarıldığı gibi ses ve anlam ilişkilerinde de aynı bakış açısı korunmuştur. Bu özellik Recâî-zâde'nin taklidî ahenk olarak yukarıda terimleştirdiği ses ve anlam birlikteliğine dayalı üslup özelliğini karşılamaktadır.

Ses ve anlam uyumuna dayalı üslup özelliğini *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'de görmek mümkündür. Aşağıda yer alan örnekte anlamın sesle uyumu gözetilerek bütün bir cümlede "ş" seslerinin hâkimiyeti hem doğal hem de selis bir şekilde yer almaktadır. "Şân" hecesindeki secinin yanı sıra "ş" sesiyle de cümlenin tamamına yayılan bir ahenk oluşturulmuştur. Aliterasyon, memduhun vasıflarının karşısında dinleyene susup kulak vermesini öğütler gibi "şşş" demektedir. Böylece bir anlamda taklidî ahenk ortaya konmuştur.

Örnek: *Hur**ş**îd-i rah**ş**ân-ı nûr-ef**ş**ân-ı kadr-ı âliyyü'**ş**-**ş**ân-ı saâdet-ni**ş**ânı* [2b]

Ahî-zâde'nin nesir üslubuna dair sadece fıkra sonlarında secilerin olup olmaması çerçevesinde ortaya konacak bir yargı yanıltıcı olabilir. Ahî-zâde'nin fıkra sonlarında yer alan secilerin yanı sıra iç seciyi de kullandığı görülmektedir. Sanatkâr, bunu iştikak, cinas ve kalb sanatıyla veya kelimeler arasındaki harf, hece benzerlikleriyle yapmıştır.

2.2.1. Cinas

Sözlük anlamı iki veya daha fazla şeyin birbirine benzemesi olarak tarif edilen cinas,[31] edebiyat terimi olarak anlamları farklı olup lafızları aynı ya da benzer olan kelimelerin oluşturduğu sanat olarak tarif edilmiştir.[32] Her ne kadar cinas, şiire özgü bir edebî sanat olarak görülse de nesirde iç ahengin sağlanmasında cinastan istifade edilmektedir. Bu sebeple Nâci, seciyi cinas bahsi altında değerlendirmiştir.[33] Cinas aşırılığa kaçılmadığı müddetçe sözü daha akıcı hâle getirmektedir.[34]

Cinas, esas olarak kelimeler arasındaki benzerlik üzerine kurulmuştur. *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'de bir üslup özelliği olarak cinaslar sıklıkla ve başarıyla kullanılmıştır. Cinas, genel anlamda ses benzerliğine dayalı olmakla beraber pek çok alt türe ayrılmaktadır.[35] *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'de cinasın alt türlerinin tamamında örnekler ortaya konulmuştur. Aşağıdaki tasnifte *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'de yer alan cinas türleri ayrıntılı olarak görülebilir.

Kelimeler arasındaki ses benzerliklerinin tam veya eksik oluşuna göre cinas; cinas-ı tam veya cinas-ı gayr-ı tam olarak sınıflandırılmaktadır.

2.2.1.1. Tam Cinas

Cinas kelimeleri arasında bütün yönlerden (harflerin cinsi, sıraları, kelimelerin sayıları, harekeleri) birbirine uygunluk olan cinas türüdür.

2.2.1.1.1. Yapı Yönüyle Tam Cinaslar

Tam cinas, yapı bakımından basit ve mürekkeb cinas olarak ikiye ayrılır.

2.2.1.1.1.1. Basit Cinas

Tek kelimeyle yapılan cinas türüdür.

[31] M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 245.
[32] A. C. Paşa, *age.*, s. 128.
[33] Muallim Nâci, *Istılahat-ı Edebiyye-Edebiyat Terimleri*, hzl. Alemdar Yalçın-Abdülkadir Hayber, Akabe Yay., Ankara 1981, s. 124-129.
[34] Harun Tolasa, *Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Ege Ü. Ede. Fak. Yay., İzmir 1983, s. 365-366.
[35] Cinas türleriyle ilgili detaylı bilgi için bkz. Hulûsi Kılıç-Kâzım Yetiş, "Cinâs", *İslam Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yay., İstanbul 1993, s. 12-14; M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 245-248; İsa Kocakaplan, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, TEV Yay., İstanbul 2014, s. 23; N. Külekçi, *age.* s. 226-234.

2.2.1.1.1.2. Mürekkeb Cinas

Cinaslı kelimelerden birinin iki kelimeden oluşması durumunda bu cinas türüne mürekkeb cinas denilmektedir.

2.2.1.1.1.2.1. Müteşebbih Cinas

İmlası ve okunuşu aynı olan kelimelerle yapılan mürekkeb cinas türüdür.

2.2.1.1.1.2.2. Mefrûk Cinas

Cinaslı kelimelerin imlası farklı olup okunuşları aynı olan kelimelerle yapılan mürekkeb cinas türüdür.

Örnek: *Velîd yine rey-i sedîd üzere olup* ***hâşâ ki hâşâk-i*** *cünûn* [208b]

2.2.1.1.1.2.3. Merfû Cinas

Yamalı cinas olarak da bilinen bu cinas türünde cinaslı kelimelerden biri diğer kelimenin parçasının kendine eklenmesi ile yapılan mürekkeb cinas türüdür.

Örnek: ***zîbâ****-yı* ***zî-bâl*** [1b]

2.2.1.1.2. Anlam Yönüyle Tam Cinaslar

2.2.1.1.2.1. Mümâsil Cinas

Cinaslı kelimelerin her ikisinin de isim veya her ikisinin de fiil olması durumunda olan cinas türüdür.

Örnek: *Nâ-murâdın vâkıası düşse gönlini anun lutfına* ***bağlar***. *Erbâb-ı ilm ü irfândan bir derdmende tün-pâd vakâyî-i dehr-i pür-kahrdan gubâr-ı azar irişse anun bâb-ı rıfâtinde* ***ağlar*** [3b]

2.2.1.1.2.2. Müstevfâ Cinas

Cinaslı kelimelerin biri isim diğeri fiil kökenli olması durumunda olan cinas türüdür.

Örnekte fiil kökenli kılup (قلوب) ve isim kökenli kulûb (قلوب) kelimeleri arasında müstevfâ cinas yapıldığı görülmektedir.

Örnek: *müzâhir* ***kılup kulûb****-ı pür-uyûb* [1b]

2.2.1.2. Yarı Cinas (Tam olmayan cinas)

Cinaslı kelimeler arasında harflerin cinsi, harflerin sıraları, sayıları, harekeleri açısından tam bir birlik olmaması durumunda oluşan cinas türüdür.

2.2.1.2.1. Lahik Cinas

Cinaslı kelimeler arasında bir harf uyumsuzluğu bulunması durumunda oluşan cinas türüdür. İki kelime arasında yapılabildiği gibi üç kelime arasında da andığımız bu cinas türünün kullanılması ayrı bir başarı olarak değerlendirilebilir.

Örnekler: *infisâ**m** u infisâ**l*** [1b], ***t**aht-ı âlî-**b**aht* [1b], ***k**ehf-i **l**ehv* [1b], ***d**elâlet ile **m**elâlet-i **d**alâlet* [1b], ***ç**ehre-i saâdet-**b**ehre-i nev-arûs* [1b], *fâ**t**iha-i fâ**y**iha* [2a] ***m**âderden **ç**âder* [2b], *ıtnâ**b**-ı ıtnâ**n*** [2b], ***h**ayret ü **g**ayretde* [5a]¸***t**aviyye-i **k**aviyye* [5a], ***z**âhir ü **b**âhir* [5a], ***ç**irk-i **ş**irk* [1b], *me**s**âlik-i me**h**âlik* [4b], *bî-**z**evâl amîmü'n-**n**evâl* [1b], ***m**evâyid-i **f**evâyid* [2a]***d**elâlet ile **m**elâlet-i **d**alâlet* [1b], *c**e**r**î**de-i ce**rî**r**e**-i se**rî**re* [3a], ***h**arîde-i **f**erîde* [3a], ***z**urûf-ı **h**urûf* [3a], *teşmîr-i **z**eyl ve sarf-ı yevm ü **l**eyl* [3a], ***d**arb u **h**arb* [3a], *Pîrâ**m**en-i dâmen, pîrâ**h**en-i memâlik* [3b], ***'**illet-i **k**ıllet* [4a]

2.2.1.2.2. Noksan Cinas

Tam cinası oluşturan dört temel unsurdan (harf, sıra, sayı, hareke) herhangi birisinin eksik olması ile oluşan cinas türüdür.

2.2.1.2.2.1. Mutarraf Cinas

Cinaslı kelimelerden birinin başında fazla harf bulunması durumunda oluşan cinastır.

Örnekler: ***hâim*** *olan be**hâim*** [1b], ***hâne**-i bî-ni**hâne*** [2a], ***âlâ**-yı b**âlâ**-yı* [2a], ***harîr**-i ta**hrîr*** [3a], *nâ-murâdın vâkıası düşse gönlini anun lutfına b**ağlar**… tün-pâd vakâyî-i dehr-i pür-kahrdan erbâb-ı ilm ü irfândan bir derdmende gubâr-ı azar irişse anun bâb-ı rıfâtinde **ağlar*** [3b], ***vegâ**da ve zamân-ı darb u harb u ga**vgâ**da* [4b]

2.2.1.2.2.2. Müşevveş Cinas

Cinaslı kelimelerden birinin ortasında fazla harf bulunması durumunda bu cinasa müşevveş cinas denilir.

Örnekler: *libâs-ı sa'adet-**ilt**i**bâsını ilbâs*** [1b], ***kamu**sı **kâmu**s-ı* [3b], ***hısn**-ı **hasîn*** [3b],

2.2.1.2.2.3. Müzeyyel Cinas

Cinaslı kelimelerden birinin sonunda fazla harf bulunması durumunda bu cinas müzeyyel cinas olmaktadır.

Örnekler: *hatîr-i hatîr**e*** [4a], *risâle-i risâle**t*** [2a], *rahm-ı rahme**t*** [2b], *nâm u nâmû**s*** [3b], *Hengâm-ı hengâm**e*** [4b],

2.2.1.2.2.4. Muharref Cinas

Yazımları aynı olup harekelenişleri farklı olan kelimelerle oluşturulan cinas türüdür.

Örnek: ***melik**ü'l-**mülk*** [1b]

2.2.1.2.2.5. Hat Cinası

Cinaslı kelimelerin yazımında nokta farklarının bulunması durumunda oluşan cinaslardır. Aşağıda yer alan cinas örneklerinde ayn (ع)-gayn (غ); sin (س)-şın (ش); dal (د)-ze (ذ) ve kaf (ق)-fe (ف) harflerinde görüldüğü üzere harfler arasında nokta farklılığı görülmektedir.

Örnek: *g**âr**da '**âr*** [1b] *me**sâm**-ı me**şâm**-ı subh u **şâm*** [2b], *d**îbâ**-yı z**îbâ*** [2b], *tev**k**îri tev**f**îr* [2a]

2.2.1.2.2.6. Mükerrer Cinas

Bir kelimenin başka bir kelimenin son hecesi ile aynılık taşımasıyla yapılan cinas türüdür.

Örnekler: ***hâne**-i bî-ni**hâne*** [2a], ***âdât**-ı zâhirü's-sa**âdât*** [2a], ***sâf**-ı şeker-ev**sâf**-ı adl u in**sâf*** **[2b],** *vü**cûd**-ı pür **cûd*** [2b], ***nice** şike**nce*** [3b],

2.2.1.2.2.7. Cinas-ı Kalb

Aynı harflerden oluşan cinas kelimeleri arasında harflerin farklı sıralanması durumunda oluşan cinas türüdür.

Örnek: ***ferîk**-i saâdet, **refîk**-i izzet* [2a]

2.2.2. İştikak

Sözlükte "bir şeyin yarısını almak" anlamına gelen iştikak, terim olarak edebiyatta bir kök ile o kökten türeyen birden fazla kelimenin manzum veya mensur eserlerde aynı ifadede bulunmasından doğan sanatın adıdır. Yazılış ve telaffuzdaki benzerlikten dolayı aynı kökten gibi görünen kelimelerin bir cümlede toplanmasına şibh-i iştikak denilmektedir. Ahmed Cevdet Paşa başta olmak üzere belagatçiler, şibh-i iştikakı cinastan saymaktadır. Şiirde iştikak sanatı

ancak doğallığa dayanmak şartıyla makbul sayılmaktadır. Ayrıca Arapça kelimelerle yapılabildiği gibi, Türkçe ve Farsça kelimelerle de iştikak yapılmıştır.[36] *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'de iç seci oluşturulurken iştikaktan sıklıkla yararlanılmıştır.

Örnekler: ***melikü'l-mülk*** [1b], ***celîlü'l-celâl****, vâcibü'l-i****clâl*** [1b], ***bî-kemâl****-i isti****kmâl*** [1b], ***karn****-ı meymenet-ma****krûn****da* [1b], ***kerîm****-i lâzımü'l i****krâm*** [2a], ***fark****-ı* ***fırk****a* [2a], ***kâbil****e-i* ***kabûl****-ı İlâhî* ***kabl****inden ta****kabbül*** [2b], ***basar****-ı* ***basîr****-i* ***basîr****eti* [3b], ***misâl****-i bî-****misâl****ine i****mtisal*** [4b], *sâhib-****kırân****-ı zafer-ma****krûn kâsir****ü'l-e****kâsir****e* [4a], ***du'â****ların almağa* ***dâ'î*** [4b], ***sebîl*** *içün tarîk-i Hak'da te****sbîl*** [5a], ***evsâf****la itti****sâf*** [5a], *mü****smir****-i* ***semer****ât-ı dünyâ* [5b]

2.2.3. Kalb

Bir kelimedeki harflerin yerlerini değiştirerek yine harflerin tamamını kullanarak başka bir kelime türetme sanatıdır.[37] Aynı ya da kısmi benzerlik gösteren seslerin değişik biçimlerde sıralanmasıyla türetilen kelimelerin aynı ifade içerisinde yer verilmesine kalb denilir. Cinasa bağlı söz sanatlarından sayılmaktadır.[38] Daha çok hüner gösterme amacıyla kullanılan kalb sanatıyla tekrar edilen kelimeler sonucu üsluba akıcılık, selaset ve ahenk kazandırılır.

Aşağıda yer alan örnekte "medâr" ve "mâder" kelimeleri arasında düzensiz (mu'avvec) kalb sanatı yer almaktadır.[39]

Örnek: *medâr-ı mâder* [2b]

Aşağıda yer alan örnekte "kalb" sanatının başarılı bir örneği yer almaktadır. Burada kalb sanatı sese dayalı bir söz sanatı olmakla birlikte anlamın da gözetildiği görülmektedir.

Örnek: *ashâb-ı fazl u îkândan bir* ***nâm-dâr****-ı* ***nâ-murâd****ın vâkıası...* [3b]

2.2.4. Aks

Bir cümle veya mısradaki kelimelerin sıralamasının kısmen ya da tamamen ahenkli ve anlamlı bir ifade oluşturacak şekilde değiştirilmesiyle yapılan sanattır.[40] Ahî-zâde, aşağıdaki kelimeleri bir aynada yansıtır gibi kullanarak bu husustaki maharetini ortaya koymuştur.

Örnek: *dergeh-i* ***aklâm-ı sunne*** *ve* ***sunne-i aklâm*** [4b]

2.2.5. Ses Benzerliklerine Dayalı Diğer Kullanımlar

Kelime, kelime grupları ve seslerin tekrarı, klasik Türk edebiyatında ifadeye güç katan bir anlatım tekniğidir. Şiir geleneğinde olduğu gibi nesir metinlerine de ses tekrarlarıyla ritmik akışkanlık kazandırılır.[41] Cinas, iştikak ve kalb sanatı gibi benzer seslerle iç seci oluşturma çabasının yanı sıra bu sınıflandırma içinde olmayan ancak ses benzerliği çerçevesinde seci oluşturma, Ahî-zâde'de görülen önemli bir üslup özelliğidir. Kimi tamlamalarda anılan ses benzerliğinin oluşturduğu iç seci ahengi açıkça görülmektedir. Aşağıdaki örnekte "ûs" ses benzerliği bir tamlama çerçevesinde iç seci olup bu ses benzerliğinin tekrarından bir ahenk ve bir ritmik akış doğmuştur. Zincirleme tamlamalarda benzer ses tekrarlarının ahengi ve ses akışı daha belirgin olarak görülebilmektedir.

Örnek: *nev-ar****ûs****-ı melâhat-men****ûs*** [1b]

[36] Detaylı bilgi için bkz. M. A. Y. Saraç, *age.*, 254; Ahmet Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniye*, hzl. Turgut Karabey-Mehmet Atalay, Akçağ Yay., Ankara 2017, s. 172; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Salkımsöğüt Yay., Erzurum, 2015, s. 302-304; Hulusi Kılıç, "İştikâk" *İslam Ansiklopedisi*, C. 22, TDV Yay., İstanbul 2001, s. 439.

[37] N. Külekçi, *age.* s. 235.

[38] M. K. Bilgegil, *age.*, s. 306-307.

[39] Kalb çeşitleri için bkz. M. K. Bilgegil, *age.*, s. 306.

[40] N. Külekçi, *age.* s. 240.

[41] M. Macit, *age.* s. 21-22.

Müzeyyen üslubun hâkim olduğu mukaddime bölümünde Ahî-zâde, fıkra sonlarındaki secilerle ahengi sağlamıştır. Bunun yanı sıra fıkra sonu seciyi kullanmaksızın ses benzerliği ile ahenk oluşturma yani iç seci örneği olarak aşağıdaki ifade güçlü bir örnektir. Burada iç seciler vurgulu olarak görülebilir. Fıkra sonu seci ise bulunmamaktadır. İç içe pek çok ses benzerliğinin ardı ardına sıralanmasıyla büyük bir ustalık sergilenmiştir.

Örnekler: *âyet-i saâdet-gâyet-i fehvâ-yı sıdk-ihtivâsı üzere her ahd-ı hümâyûn ve karn-ı meymenet-makrûnda fezâil-i zâhire vü bâtına ve hasâyil-i bârize vü kâmine* [1b]...*zevât-ı saâdet-simâtun dûş-ı saâdet-pûşına "innâ erselnâke" libâs-ı sa'adet-iltibâsını ilbâs ve taht-ı âlî-baht-ı risâlete iclâs buyurup* [1b], *pister-i hâkister* [1b], *mazmûn-ı hümâyûnı üzre ba's u irsâl ve levâzım-ı cûd u rahmet ve merâsim-i fazl u ref'et* [2a], *Resul-i kirâm-ı zevi'l-ihtirâmun hil'at-ı hilkat-ı mevzûn ve câme-i a'lâ-yı bâlâ-yı hümâyûnlarını* [2a]

Aşağıda yer alan örnekte fıkra sonu secilerden ziyade ses benzerlikleriyle oluşturulan bir ahenk bulunmaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki "mazmûn-makrûn-mashûb; intibâh-i'vicâc; delâlet-melâlet-dalâlet-şeâmet-cehâlet-saâdet; refîk-tevfîk" kelimelerinde sanatkâr ses benzerliklerini aynı vezinden kelimeleri bir arada kullanarak sağlamıştır. *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'de bu üslup özelliği ayrıca dikkat çekmektedir.

Örnek: *tasdîk-i levâzımını tahkîk içün ol ferîk-i saâdet, refîk-i izzet, halîfe-i mucizât-ı tâhirât ve havârık-ı âdât-ı zâhirü's-saâdât ve şevâhid ü delâyil-i adâlet, mehâyil-i ihsân [2a], tenvîr ve merâsim-i lutf u tevkîri tevfîr buyurdı* [2a],

Diğer örnekler: *mazmûn-ı beşâret-makrûnına müzâhir kılup kulûb-ı pür-uyûb-ı dalâlet-mashûblarını şâh-râh-ı teyakkuz u intibâh ve ficâc-ı bî-ivicâc-ı marifetu'llâha delâlet ile melâlet-i dalâlet ve semet-i şeâmet cehâletinden halâs u rehâ ve sâlik-i tarîk-i saâdet-refîk-i pür-tevfîk* [1b-2a], *hil'at-ı hilkat* [2a]

Ses benzerliği ile oluşturulan diğer ahenk örnekleri şöyle sıralanabilir: *nev-arûs-ı melâhat-menûs* [1b], *behâim-i hamâkat-ı alâim-i* [1b], *netîce-i behîce* [2a], *harîde-i ferîde-i pesendîde* [3a], *hizber ü bebr* [3a], *hâtır-ı hatîrât* [5a], *vücûd-ı pür-cûd* [5a], *amâk-ı urûk* [5a], *evkât-ı halvetde* [5a], *devâm-ı eyyâm* [5a], *inşâb-ı gurâb-ı harâbe-nikâl* [5a], *vücûd-ı nâ-bûd* [5a]

2.2.5.1. Aliterasyon-Asonans

Aliterasyon, şiire ahenk ve akıcılık kazandıran bir ses unsurudur. Şiirde akıcılığa dair belirli kavramlar kullanılır. "Şiirde akıcılığı anlamla bütünleşen ahenk sağlar. Buna belagat kitaplarında selaset, ifadenin ahenksiz olmasına ise rekaket denildiğini biliyoruz."[42] Şiirde armoniyi sağlayan unsurların başında sesli ve sessiz harflerin tekrarlarına dayalı olan aliterasyon ve asonans sanatları gelmektedir. Bu durum nesir için de geçerlidir. Aliterasyonlar vasıtasıyla kelimelerin siyak ve sibakıyla ahenk kurma, Ahî-zâde'nin sıklıkla başvurduğu bir üslup özelliğidir. Sanatkârın, anlamı ahenge feda etmeden aliterasyonlarla üslubuna doğallık içerisinde selaset kazandırdığı görülür.

Aşağıdaki örnekte seciler "âm" sesi üzerindedir. Ancak baskın ahenk unsuru bu değildir. "c" ve "l" seslerindeki aliterasyonların seciden daha belirgin olduğu ve metnin üslubuna ahenk kazandırdığı görülür.

Örnek: *Ol ceyl-i cemîl-i lâzımü'l-tebcîle inzâl-i vahy u peyâm ve irsâl-i İslâm u kelâm itmegle* [2a]

Aşağıda yer alan paragrafın tamamında Ahî-zâde her bir fıkranın kendi içinde "c", "r", "â", "s", "m", "n", "t" seslerini hâkim kıldığı görülür:

[42] M. Macit, *age.* s. 14.

Örnek: *İslâmiyyeden dest-i Yecûc fitnesi pest ve nice şikence-i Mecûc'ı mihnet-şikeste itmege sedd-i sedîd-i Sikender gibi dîvâr-ı üstüvâr-ı nesîm-i anber-şemîm-i hulk-ı kerîm ve sabâ-yı cân-ferâ-yı lutf-ı amîm ile hevâ gâliye-sâ ve müşk-bâr-ı gonce-i nev-hîz tayîn ü temyîzi bûyından mesâm-ı meşâ-ı âlemiyân muattar ve pertev-i âfitâb-ı efkâr-nâkıbesiyle zevâyâ-yı dünyâ münevver nâkid-i basar-ı basîr-i basîreti dikkat-nazar, vahdet-i fikr ile şeb-i târîkde mûy-ı bârîk-i şeb kırk yarar ve zûr-ı bâzû-yı idrâk ve dest-bürd-i hatır-ı derrâkı nice hâkimiyân-ı Yunân ve feylesofân-ı cihânı yorar* [3b]

Aşağıdaki örnekte Ahî-zâde, "l" seslerinin tekrarıyla aliterasyon yapmıştır. Bu ifade ile devamındaki iktibas edilen ayet arasında "â", "î", "h", "m", "s" ve "l" seslerinin uyumu dikkat çekmektedir. Kendi ifadeleriyle iktibas edilen ayetler arasında aliterasyonlar ile bir ses uyumu oluşturma, Ahî-zâde'nin zaman zaman başvurduğu bir üslup özelliğidir.

Örnek: *amîmü'n-nevâl, şedîdü'l-mahâl, âlimü'l-gaybi ve'ş-şehâdet el-kebîrü'l-müteâl [1b], nevâl-i bî-infisâm u infisâli ile tahsîl-i hâl ve tekmîl-i hüsn ü cemâl itmege mecâl muhâldür. "Allâhu a'lemu haysu yec'alu risâletehu"* [1b]

Diğer örnekler: *fehvâ-yı sıdk-ihtivâsı üzere her ahd-ı hümâyûn* [1b], *resûl-ı kerîm-i lâzimü'l ikrâm ve nebî-i azîm-i vâcibü'l-ihtirâm* [2a], *Ba's u irsâl fâs-ı nigînizz ü temkîn, illet-i gaybiyye-iâferiniş ü telvîn hazretine salât u selâm, iklîl-i celîlile mentûc u mükellel ve 'alâ-vefku'l-merâm kemâl ü tamâm bulmak mukaddemâtı müberhen ü müdellel olmak lâzım idügüne* [2a], *hadd-i vahîd-i ahd* [3a]

2.2.5.2. Eş / Yakın Anlamlı Kelimeler

Ahî-zâde, zengin kelime kadrosunu eş veya yakın anlamlı kelimeleri birlikte kullanarak yansıtmıştır. Zaman zaman aynı cümle içinde art arda yakın ya da eş anlamlı kelimeleri sıralayarak bu husustaki maharetini göstermektedir. Sanatkâr, bir kelimenin kendisinden önceki ve sonraki kelimelerle tedai çerçevesinde farklı anlamlarını birlikte düşünmemizi sağlayacak şekilde kelime işçiliği yapmıştır.

Aşağıda yer alan örnekte "hümâyûn" kelimesinin kutlu olma anlamının yanı sıra kendisinden önceki elbise anlamını karşılayan "hil'at" ve "câme" kelimelerine yakın, "bir nevi ipekli kumaş" anlamını da taşıdığı düşünüldüğünde Ahî-zâde'nin kelimelerin ikinci, üçüncü, dördüncü vb. anlamlarına nüfuzu görülebilir.

Örnek: ***hil'at**-ı hilkat-ı mevzûn ve **câme**-i a'lâ-yı bâlâ-yı **hümâyûn**larını* [2a]

Aşağıdaki örnekte eş anlamlı kelimeler "efâzıl-âyan", "fukarâ vü zuafâ", "nagâmât, elhân, makâm, sedâ, sürûd" bir cümlede art arda sıralanmıştır. Bu durum Ahî-zâde'nin bilinçli olarak yaptığı belirgin bir üslup özelliğidir.

Örnek: *Bâb-ı saâdet-meâbı **efâzıl** u **âyan**a mahall-i vürûd ve **fukarâ** vü **zuafâ**ya cây-ı dürûd ve ashâb-ı **nagâmât** u **elhân**a **makâm**, **sedâ** vü **sürûd*** [3b]

Diğer örnekler: *cûd u nevâl* [1b], *teyakkuz u intibâh* [1b], *helâk u dimârde* [1b], *utüvv ü tugyân* [1b], *pâk ü tâhir* [1b], *halâs u rehâ* [1b], *kadr ü ihtirâmlarını hâric-i dâire-i ukûl u ifhâm* [2a], *halîfe-i mucizât-ı tâhirât ve havârık-ı âdât-ı zâhirü's-saâdât ve şevâhid ü delâyil-i adâlet* [2a], *matla-ı izz ü şeref zâhir ü bedîd* [2b], *lehv ü lu'bdan* [2b], *adl ü insâf ve zühd ü ifâf* [2b], *medd ü itâle* [2b], *medh ü senâsını* [2b], *sâdât u eşrâf cevânib ü etrâfun* [4b], *mesâcid ü cevâmi' ve ma'âbid ü savâmi' envâ'-ı mehâsin ve mâ'siri hâvî ve câmi'* [5a], *rahşende vü lâmi* [5a], *nu'ût u evsâfla* [5a]

Ahî-zâde'nin eş anlamlı kelimeleri bir araya getirirken kelimeler arasında ses benzerliği gözetmesi ayrı bir ustalık olarak değerlendirilmektedir.

Örnekler: ***zîb** ü **zîver*** [1b], ***sipâs** u **sitâyiş*** [1b], ***hizy** u **hizlân**dan* [1b]

Ahî-zâde'nin eş anlamlı kelimeleri bir araya getirirken vezin birliğini de gözettiği görülmektedir.

Örnekler: ***hâ**iru **hâ**im* [1b], ***infi**sâm u **infi**sâl* [1b], *ke**mâl** ü ta**mâm*** [2a], ***mübe**rhen ü **mü**del**lel*** [2a], *mutemed ü mütemen* [3a]

2.2.6. Anlama Dayalı Edebî Sanatlar[43]

2.2.6.1. Teşbih

Mecaz, bir kelimenin manzum veya mensur metin içerisinde kendi gerçek anlamı dışında başka bir anlamda kullanılmasıdır.[44] Edebî eserlerde anlam katmanlarının oluşturulabilmesi için mecaz sanatlarından faydalanılır. Böylelikle esere estetik bir üslup kazandırılır. *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'de kelimelerin yer yer mecaz anlamlarıyla kullanıldığı görülmektedir. Aralarında bir veya birden fazla benzerlik bulunan iki unsuru birbirine benzetmeye teşbih denir.[45] Bu sanat hem manzum hem de mensur metinlerde kullanılmıştır. Teşbihte; benzeyen ve kendisine benzetilen olmak üzere iki unsur vardır. Bunlardan biri kaldırıldığı zaman istiare olmaktadır.[46]

Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve'de teşbihin güzel örnekleri görülmektedir. Eserin ilk cümleleri teşbihle başlamaktadır. İlahî sıfatlar bir güzelin ve gelinin vasıflarına teşbih edilmiştir.

Örnek: *Ruhsâr-ı bî-misâl, şâhid-i bezm-i makâl ve izar-ı letâfet-iştimâl. Mâh-rûyân-ı minassâ-ı fikr ü hayâl ve çehre-i saadet-behre-i nev-arûs-ı melâhat-menûs-ı bidâyet* [1b]

Aşağıdaki örnekte küfr bir ateşe, Hz. Peygamber'in risaleti ise nergis kokusunu taşıyan rüzgâra teşbih edilmiştir.

Örnek: *Ve âteş-i küfr-i dalâl anun nesîm-i abher dikkat ü ihtimâmı ile söner.* [2b]

Diğer bir örnekte, memduhu öven kimse bir papağana teşbih edilmiştir.

Örnek: *Tavsif-i zât-ı şerîfinde tâ-be-key icâle kılan ki tûtî-i şirin-güftâr ve şeker-hâr-ı hâme-i bedâyi-i nigâr-ı anber-bâr-ı müşgîn-minkâr enâmil-i efâzıl-ı kibâr üzre...* [2b]

Metinde yer yer teşbih sanatı çerçevesinde dolaylı anlatım örnekleri oluşturulmuştur. Aşağıda Hz. Peygamber'in doğumu "*Rahm-ı rahmet-i medâr-ı mâderden çâder-i sipihr-i berîne vaz'-ı kadem ideli*" ifadeleriyle teşbih unsurlarından faydalanılarak dolaylı bir anlatım oluşturulmuştur.

Örnek: *Rahm-ı rahmet-i medâr-ı mâderden çâder-i sipihr-i berîne vaz'-ı kadem ideli* [2b]

Aşağıdaki örnekte ise dolaylı olarak ölüm anlatılmaktadır.

Örnek: *ceyb-i emelim dest-i ecel ile çâk ve çeşm-i cihân-bînüm sarsar-ı fenâ ile pür hâk olunca dest-i ümmîdi dâmen-i himmetinden ayırmam* [5b]

Aşağıda yer alan örnekte ilahî kudret bir terziye teşbih edilerek terziliğe ait unsurlar çerçevesinde bir varlık tanımı ve cömertlik vasfı ortaya konulmuştur.

Örnek: *Hayyât-ı bargâh-ı vahdâniyyet-i câme-i saâdet-tırâz ve siyâdet-ihrâz-ı zât-ı bî-enbâz-ı lâzımü'l-agrâzını dîbâ-yı zîbâ-yı cûd u atâdan biçerdi* [2b]

[43] Çalışmada eserdeki tüm edebî sanatları gösterme gayreti söz konusu değildir. Nazımda edebîliği sağlayan kimi sanatların nesirde de benzer çerçevede kullanıldığı *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* özelinde gösterilmeye çalışılmıştır.
[44] M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 109.
[45] M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 129.
[46] M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 131.

Diğer Örnekler: *Medâyih-i zât-ı sütûde-sıfâtarı ile **tûtî gibi gûyâ** ve nefâhât-ı safahât-sıfât, ma'nî ve memât-ı ma'alileri sâm-ı meşâm-ı subh u şâmda **gül gibi bûyâ** olmuşdur* [4b], *mesâlik-i mehâlik-i mâ'rekede **misâl-i kûh*** [4b]

2.2.6.2. Tensik / Tedric

Daha çok Kur'an belagatine dair bir edebî terim olarak kullanılan ve Arapça "nesk" kökünden türeyen "tensik" sanatı, sözlükte inci vb. şeyleri dizmek, kelimelerin inci gibi dizilmesi anlamlarına gelmektedir. Belagat ilminin "bedî" dalında ele alınan tensik, bir ibare içinde yer alan kelime yahut söz öbeklerinin edebî zevke uygun ve üsluba güzellik katacak biçimde sıralanmasıdır. Hüsn-i nesak, nesirde kelimelerin; şiirde ise beyitlerin edebî zevki okşayacak bir uyum içerisinde dizilmesidir. Bu dizilme, atıf harfleriyle yapılabileceği gibi bu harfler kullanılmadan da yapılabilir. "Burada en önemli şey, kelimelerin cümle ve beyitlerde düzenli ve mükemmel sıralanması yanında aralarında tam bir uyum ve kaynaşmanın bulunması, ayrı veya dizim içinde iken aynı güzelliği ve mükemmelliği korumasıdır."[47] Osmanlı belagat kitaplarında tensik sanatı sanayi-i maneviye ve sanayi-i lafziye arasında iki farklı şekilde zikredilmiştir. Bu farklılığın sebebi üsluba sağladığı ahenk yönünden lafız sanatlarıyla, manaya verdiği kuvvet yönünden de mana sanatları altında değerlendirilebilecek olmasıdır. Reşid Paşa ve Muallim Nâci'nin belagat kitaplarında tensike yer vermişlerdir. Muallim Nâci tensik sanatını "Sıra ile zikrolunacak şeyleri aşağıdan yukarı yahut yukarıdan aşağı tertip üzere irad etmektir." şeklinde tanımlamıştır. Belagatçilerin yapmış olduğu tariflerden hareketle tensik sanatını, bir varlık ya da kavramın okuyucunun zihninde en güzel şekilde ifade edilerek canlandırılması amacıyla en uygun kelimeler ve özellikle sıfatlar seçilip ahenk ölçülerine göre bir derecelendirme ile sıralanması suretiyle ifadeye kuvvet ve güzellik kazandırılması diye tanımlamak mümkündür.[48]

Eserin mukaddime bölümü tensik sanatıyla başlamıştır. Müzeyyen bir üslubun görüldüğü bu kısımda Allah'ın övgüsü genelden özele aşağıdan yukarıya doğru derecelendirilmiştir. Genel sıfatlarla başlanan övgü, hususi sıfatlarla devam ederek Allah'ın sıfatlarının anıldığı "âlimü'l-gaybi ve'ş-şehâdet el-kebîrü'l-müteâl"[49] ayet iktibasıyla tamamlanmıştır. "Ruhsâr-ı bî-misâl, şâhid-i bezm-i makâl ve izâr-ı letâfet-iştimâl" ifadesiyle başlanan övgüde söz meclisinin güzelinin benzersiz yanağı olma, vb. ifadelerle genel bir güzellik övgüsü yapılmışken nihayette bu vasıflar giderek yükselen ve açıkça Allah'ın sıfatlarını öven bir sıralamaya dönüşmüştür.

Örnek: *Ruhsâr-ı bî-misâl, şâhid-i bezm-i makâl ve izâr-ı letâfet-iştimâl; mâh-rûyân-ı minassa-i fikr ü hayâl ve çehre-i saadet-behre-i nev-arûs-ı melâhat-menûs-ı bidâyet, her emri zîbâ-yı zî-bâl, ol melikü'l-mülk, vâhibü'l-âmâl, celîlü'l-celâl, vâcibü'l-iclâl ve pâdişâh-ı bî-zevâl, amîmü'n-nevâl, şedîdü'l-mahâl, âlimü'l-gaybi ve'ş-şehâdet el-kebîrü'l-müteâl* [1b]

2.2.6.3. Tezat

Tezat, anlama dayalı edebî sanatlardan biridir. Varlık, olay, durum vb. arasındaki zıtlık, karşıtlık ifade eden kelimeler bir ifade içinde toplanılarak oluşturulur. Siyah-beyaz gibi tam bir zıtlığın yanı sıra fiiller arasındaki olumluluk-olumsuzluk, renkler arasındaki kimi nüanslar, farklı cinslerden olma gibi durum ve mefhumlar arasında da tezadın varlığı söz konusu edilmektedir.[50]

Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve'de kelimelerin zıtlıklarından yararlanılarak anlamı güçlendirme yoluna gidilmiştir.

Örnekler: *fezâil-i **zâhir**e vü **bâtın**a ve hasâyil-i **bâriz**e vü **kâmin**e* [1b], *olmağa **toğrıyla** ana **egri** bakmaz* [4a], *devletlüler gibi anı **acı** sözle **dadlı** cânından* [4a]

---

[47] İsmail Durmuş, "Tensîk", *İslam Ansiklopedisi*, C. 40, TDV Yay., İstanbul 2011, s. 465.
[48] Mustafa Uzun, "Tensîk", *İslam Ansiklopedisi*, C. 40, TDV Yay., İstanbul 2011, s. 467.
[49] "Görünmeyeni ve görüneni bilir, büyüktür, yücedir." (Rad/13: 9).
[50] M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 163.

2.2.6.4. İktibas

İktibas, bir belagat terimi olarak manzum veya mensur eserlerde, sözü güzelleştirme ve anlamı pekiştirmek için ayet veya hadislerin tamamı ya da bir kısmının alıntılanmasıdır.[51]

Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve'de ele alınan konuyla ilgili olarak zaman zaman ayet ve hadislerden iktibaslar yapılmıştır. Ahî-zâde yaptığı iktibaslarda anlamın yanı sıra ses uyumunu da gözetmiştir. Aşağıda "s" sesleri ile kurulan aliterasyonun ve "âs" hecelerindeki secinin iktibas edilen ayette de devam ettiği görülmektedir.

Örnek: *müslîm-i selîm-itikâd câzimdür ki ve câme-i sa'adet-iktibâs ve siyâdet-i mesâs "vemâ erselnâke illâ kâffeten li'n-nâs* [2a], *kamusı kâmus-ı nâm u nâmûs-ı sultân-ı siyâdet-menûs-ı Osmâniyyeyi tahrîk-i avâsıf-ı rüzgâr* [3b]

2.2.7. Diğer Üslup Özellikleri

Ahî-zâde'nin nesir üslubuna dair tespit edilen genel başlıkların yanı sıra üslup ve dil özelliklerine dair diğer tespitlerimiz ve örnekler aşağıda yer almaktadır:

Ahî-zâde'nin seci fıkralarının çeşitli uzunluklarda olduğu görülmektedir. Uzun ve kısa olarak adlandırılabilecek her iki seci türünden de örnekler bulunmaktadır. Ahî-zâde, incelenen örnekler içerisinde 2-10 arası fıkradan oluşan kısa secilerin yanı sıra fıkraların 11-22 kelime arası uzun seci örnekleri de vermiştir. Aşağıdaki örnekte on iki fıkralı bir seci yer almaktadır.

Örnek: *Ruhsâr-ı bî-misâl, şâhid-i bezm-i mak**âl** ve izâr-ı letâfet-iştim**âl**; mâh-rûyân-ı minassa-i fikr ü hay**âl** ve çehre-i saâdet-behre-i nev-arûs-ı melâhat-menûs-ı bidâyet, her emri zîbâ-yı zî-b**âl**, ol melikü'l-mülk, vâhibü'l-âm**âl**, celîlü'l-cel**âl**, vâcibü'l-icl**âl** ve pâdişâh-ı bî-zev**âl**, amîmü'n-nev**âl**, şedîdü'l-mah**âl**, âlimü'l-gaybi ve'ş-şehâdet el-kebîrü'l-müte**âl** hazretinün* [1b]

Ahî-zâde, seciler arasında geçiş yaparken Türkçe unsurları (bağlaç, zarf-fiil, sıfat-fiil vb.) kullanmıştır. Bazı durumlarda ise hiçbir geçiş unsuru kullanmadan cümlenin akışına uygun olarak yeni bir seciye geçilir. Aşağıda yer alan örnekte "eyl" secisinden "âk" secisine "ile" bağlacıyla daha sonra ise "âhire" secisine "oldugına" zarf-fiili ile geçiş sağlanmıştır.

Örnekler: *n**eyl** ve erbâb-ı meârif ü kemâle hisân husûsunda teşmîr-i z**eyl** ve sarf-ı yevm ü l**eylile** şöhret-i âf**âk** ve mekârim-i ahl**âk** ve merâsim-i eşf**âk** ve vüfûr u kerem ve ittif**âk** ile esîr-i kayd-ı eml**âk** olındı. Sücûn sücûn-ı gamdan ıtl**âk** ve atv**âk**-ı latîf ve cûd ile an**âk** ahrâr-ı enâmı istirk**âk** ile medh ü senâya zâhirü'l-istihk**âk** ve merâtib-i semâhat u sehâsı mümâsil seb ü tıb**âk** **oldugına** ashâb-ı devlet-i k**âhire** ve erbâb-ı savlet-i z**âhire**den* [3a]

İç secilerde ve diğer ses tekrarlarında, secilerde olduğu gibi bir sesin hâkimiyetinden başka bir sese geçilirken benzer bir yöntem kullanıldığı görülür. Aşağıdaki örnekte "l" ve "m" seslerinin hâkimiyetinden Türkçe "idügüne" zarf-fiili kullanılarak "s" ve "m" seslerine geçilmiştir.

Örnek: *'al**â**-vefku'**l**-**m**erâm ke**mâl** ü ta**mâm** bu**l**mak **m**ukadde**m**âtı **m**überhen ü **m**üde**llel** o**lm**ak **l**âzı**m** **idügüne** her müs**lîm**-i se**lîm**-itikad câzi**m**dür ki ve câ**m**e-i sa'adet-iktib**âs** ve siy**â**det-i mes**âs*** [2a]

Cümle kurgusunda yüklemin öne alınması, duygu aktarımı ve ahengin sağlanması açısından önemli bir üslup özelliğidir. Zira cümlenin ögelerinin sıralanışı ile anlam arasında önemli bir ilişki vardır. Bu ilişkiden faydalanmasını bilen bir sanatkâr için devrik cümle üslubu daha da büyük önem arz eder. Yani bir cümlenin ögelerinin sıralanışının devrik olması metne ahenk ve akışkanlık kazandırıyorsa bu bir kusur değil meziyettir.[52] Bu bağlamda klasik Osmanlı nesrinde son derece başarılı örnekler verildiğini görmekteyiz. Ahî-zâde'nin *Terceme-i*

[51] M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 274.
[52] M. A. Y. Saraç, *age.*, s. 69.

Şevâhidü'n-Nübüvve isimli eserinde devrik cümle üslubunun zaman zaman uygulandığı söylenebilir. Aşağıdaki örnek bu minvaldedir.

Örnekler: *Ol bir hâce-i büzürgvâr ve seyyid ebed-saâdete medârdır ki vücûd-ı pür cûd-ı saâdet-nüvidi matla-ı izz ü şeref zâhir ü bedîd oldukda kâbile-i kabûl-ı ilâhî kablinden takabbül zamân-ı sabâda lehv ü lu'bdan ibâ idüp marrazi-i libân oldugı zamânda pistân-ı dâye-i pervâya tevfîk-i saâdet refîk-i ilâhîden şîr-i sâf-ı şeker-evsâf-ı adl ü insâf ve zühd ü ifâf içirdi* [2b]

Osmanlı kültüründe ve edebiyat geleneğinde "elsine-i selase" denilen Türkçe, Arapça ve Farsçanın birlikte kullanımı yaygın bir durumdur. Edebî eserlerde bu üç dil, birbiri ile hem anlam hem de ahenk oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Bu sebeple Osmanlı aydınlarının ve sanatkârlarının bu üç dile de hâkim oldukları bilinmektedir. Ahî-zâde, *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* isimli eserinde Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeleri sanatlı bir üslup çerçevesinde kullanarak bu dillerdeki vukufunu göstermiştir. Arapça ayet ve hadis iktibasları sıklıkla kullanıldığı gibi Farsça manzumelerle de esere ayrı bir çeşni katılmıştır.

Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve'de, Türkçe; isim, sıfat, fiil, zarf, edat, bağlaç, hâl ekleri gibi kelime türleri ile isim ve fiil soylu özne ve yüklemlerin kullanımı çerçevesinde kendini gösterir. Eserin mukaddime gibi müzeyyen üslupla kaleme alınan kısımlarında ise Türkçe unsurların varlığı azalmıştır. Ancak eserin tahkiyeli bir eser olmasına bağlı olarak bu kısımlarda Türkçe fiil kökenli kelimeler başta olmak üzere Türkçe söz varlığının yoğunlaştığı görülür. Aşağıdaki cümlede müzeyyen üslup içerisinde Türkçe edat, bağlaç, zarf-fiil, hâl ekleri yer almaktadır. Bu unsurlarla zaman zaman çok sayıda cümle birbirine bağlanmıştır. Bu durum Ahî-zâde'nin *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'de benimsediği genel bir üslup özelliğidir.

Örnek: *Ruhsâr-ı bî-misâl, şâhid-i bezm-i makâl ve izâr-ı letâfet-iştimâl; mâh-rûyân-ı minassa-i fikr ü hayâl ve çehre-i saâdet-behre-i nev-arûs-ı melâhat-menûs-ı bidâyet, her emri zîbâ-yı zî-bâl,* ***ol*** *melikü'l-mülk, vâhibü'l-âmâl, celîlü'l-celâl, vâcibü'l-iclâl ve pâdişâh-ı bî-zevâl, amîmü'n-nevâl, şedîdü'l-mahâl, âlimü'l-gaybi ve'ş-şehâdet el-kebîrü'l-müteâl hazreti****nüŋ*** *zîb ü zîver-i hamd-i enâm u efdâl ve arâyiş-i sipâs u sitâyiş-i cûd u nevâl-i bî-infisâm u infisâli* ***ile*** *tahsîl-i hâl ve tekmîl-i hüsn ü cemâl* ***itmege*** *mecâl muhâl****dür.*** *"Allâhu a'lemu haysu yec'alu risaletehû" âyet-i saâdet-gâyet-i fehvâ-yı sıdk-ihtivâsı* ***üzere*** *her ahd-ı hümâyûn ve karn-ı meymenet-makrûnda fezâil-i zâhire vü bâtına ve hasâyil-i bârize vü kâmine bî-kemâl-i istikmâl ve tahsîl-i levâzım-ı istihkâk u istîhâl* ***iden*** *zevât-ı saâdet-simâtun dûş-ı sa'adet-pûşına "innâ erselnâke" libâs-ı sa'adet-iltibâsını ilbâs ve taht-ı âlî-baht-ı risâlete iclâs* ***buyurup*** *kehf-i lehv ve gâr****da*** *'âr, pister-i hâkister-i helâk u dimâr****da*** *hâb-ı gaflet****le*** *nâim ve peydâ-yı nâ-peydâ-yı dalâl ve bâdiye-i utüvv ü tugyân ve sû-i hâl****de*** *hâir u hâim* ***olan*** *behâim-i hamâkat-ı alâim-i çirk-i şirk ü tugyân ve alâyiş-i hizy u hizlândan pâk ü tâhir "ve men yuti illâhe ve resulehu ve yahşa'llâhe ve yetekıhi" mazmûn-ı beşâret-makrûn****ına*** *müzâhir* ***kılup*** *kulûb-ı pür-uyûb-ı dalâlet-mashûb****larını*** *şâh-râh-ı teyakkuz u intibâh ve ficâc-ı bî-ivicâc-ı marifetu'llâha delâlet* ***ile*** *melâlet-i dalâlet ve semet-i şeâmet cehâlet****inden*** *halâs u rehâ ve sâlik-i tarîk-i saâdet-refîk-i...* [1b]

Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve'de "*anun* ***yüzi suyı****na döner* [2b]" gibi Türkçe deyimler bir dil zenginliği olarak yer almaktadır. Ayrıca eserde zaman zaman "*illet-i kıllet ü ihtiyâcla dil-i bî-gıll* ***omac*** *olan fakîr açlara* [4a]" cümlesindeki "omaç" kelimesi gibi arkaik kelimelerle de karşılaşılmaktadır. Ahî-zâde, Türkçe kelimelerle de seci yapmıştır. Aşağıdaki cümlede seci Türkçe fiil kökenli "olmaz-bulmaz" ve "kavrula-savrula" kelimelerinden yapılmıştır.

Örnekler: *ehl-i insâf bî-ihtiyâr ana firîfte olmaga mecâl* ***olmaz.*** *Ve şûr u şegab-i 'aşk u şevk ile şîfte olmaga yol* ***bulmaz*** [5a] *Tâ-be hayret ü gayretde manend-i mâhî* ***kavrula*** *ve sarsâr-ı İnkisâr-ı 'avâsıf-ı helâk-bevâr ile hırmen-i hayvânım* ***savrula*** [4a-5b]

Mensur bir eser olan *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*, nazmın kimi hususiyetlerine sahiptir. Secilerle nazmın kafiye vasfını kendi bünyesinde sağlayan nesir geleneği bu bakımdan şiirseldir. Bunun yanı sıra nazma özgü kimi edebî sanatları; aliterasyon, ses tekrarı, cinas vb.

ahenk unsurlarını nesir geleneğinde ve *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* özelinde kullanma başka bir nazım-nesir ortaklığı olarak görülür. Eserin hacimli olması monotonluğa düşme sebebi olabileceğinden eserde bir ara soluk olarak yer yer "nazım" ögelerine yer verilmiştir.

Örnek: *Deryâ-yı rahmeti cûş itdi. "Allahümme isfehime'l-gayb diyu du'aya agâz itdi. Dest-i tezârru' ve dehânı tevekken'î bâz ayıtdı: Hikâyet olunır ki; çünki ol kavm diyârına rücû' itdi. Gördiler ki ol diyâr-ı geşt-mebâh o maţâr ile cennât-i tecrî tahte'l-enhâr şeklini numûd-ârâ olmış. Halkı kemâl-i refâhiyyetde ve huzûr-ı istirâhatde nîl-i nîl murâda seyr olmışlar. Mısr-ı merâma 'azîz ü emîr olmışlar. Hisâb itdiler. Ol günki hazret-i risâlet-penâh du'a buyurmuşlar idi. Ol diyârda bârân ol günde bâridin olmış idi. Ve yine mervîdir ki ve kad 'Abdullah Kays Medîne-i Münevvere'ye gelmişler idi. Yanlarınca bir dîvâne şahs var idi. Dîvâne ammâ nece dîvâne*

Şi'r:

Dîvâneyi ki tedbîr
Dervî nekrede te'sîr
Dîvâneyi ki zencîr
Ura nesâhat-ı 'âkil

Dîvâneyi ki efsûn
Sarar cunûş-ı efzûn
Dîvâneyi ki Mecnûn
Şâkirdât u hâsıl

Fehvâsınca nihâyetde ve ilâhe ve şeydâ ve evzâ'-ı nâ-hemvâr çünîn-i hâl-i pür ihtilâlinden peydâ uştur sermest kîsesine mehâr gibi hâliü'l-'azâretin ve bu ve geşt ü güzâr ider idi.

Şi'r:

Cebhe-i hâlinde âsâr-ı veleh peydâ idi
Odur ki mecnûn u 'aceb dîvâne ve şeydâ idi [146a]

Hz. Peygamber'in mucizelerini ve genel anlamda siyerini konu edinmesi sebebiyle muhtevası gereği eserde bir vakıa / vakıalar yer almaktadır. Bu çerçevede vakıa ya da olay örgüsünün yer aldığı anlatım, geçmiş zaman çekimli kiplerle hikâye edilmektedir. Eserin geniş halk kitlelerine hitap etme amacı göz önüne alındığında sanatkârın bu bölümlerde hususiyetle sade nesre yaklaştığı görülür. Aşağıdaki ifadelerde sanatkâr bir vakıayı geçmiş zaman kipiyle hikâye etmektedir. Hikâyenin üslubu müzeyyen bir üslup özelliği gösterirken tahkiye unsurlarıyla birlikte sade nesir diyebileceğimiz bir üsluba dönüşmektedir. Bu durum, sanatkârın hitap kitlesi ile eserin edebîliği arasında bir muvazene kurma çabası olarak görülebilir. Hz. Peygamber'e şairlik iftirasının anlatıldığı aşağıdaki bölüm andımız bu çerçevede bir özellik taşımakta ve tahkiyelerin sade nesir bölümleri okuyucuyu sürükleyici üslubuyla hikâyenin dünyasına götürmeyi başarabilmektedir. Bu bölümler Ahî-zâde'nin mevzu hakkındaki bilgilendirmesinden sonra "rivâyet olunur ki" gibi ifadelerle tahkiye edilir. Ayrıca bu kısımlarda Türkçe söz varlığı zenginleşmektedir.

Örnek: *Celîl-i 'adîmü'l-'adîlün taraf-ı karînü'ş-şeref-i ilâhî**den** nüzûl**i** "ke'ş-şemsu fî-vasatu'n-nehâr" zâhir ü âşikâr **oldı**. Ve **bir** cihet-i i'câzı **dahı budur k**i fesâhat u belâgat u letâfet ü halâvet**inden** kat'-ı nazar **olınsa dahı bir** kelâm-ı celîl-i dîniyye**dür ki** üslub-ı meslûbu'l-'uyûb**ı** esâlîb-i kelimât-ı 'Arab'**a** gayr-ı şebîh**dür**. **Ne** kasâ'id-i manzûme**dendür ne** hatîb-i menşûre**dendür. Ne ol** zamân-ı âferîniş**den** âvâz-ı nüzûl-ı Kurân-ı i'câz-menîş**e gelince** sahâyif-i 'âlem**e** tahrîr **olınan** kütüb ü esfâr**a benzer**. **Ne** nüzûl ü tenzîl-i celîlden **sonra** bülegâ-yı Kahtân ve fusahâ-yı 'adnân ibdâ' u inşâ **itdükleri** manzûm u mensur üslub**ını ohşar**. Rivâyet **olınur ki** fusahâ-yı 'Arab'**dan** Velîd bin Mugîre Kurân-ı 'azîm**i** istimâ' **idicek** e'n-nâru hakîkat kitâbu 'azîzü'l-mikdâr ve 'azîmü'l-i'tibâr menâbi'-i kalb**inden çagladı**. Rikkat **idüp agladı**. Ebû*

*Cehl **bunı görüp** dâs-ı tevbîh **ile nice** 'ırz-ı Velîd'i kat'a tasaddî **idüp** Velîd **eyitdi**: Vallâhu'l-'azîm kelimât-ı 'Arab ve eş'ar-ı erbâb-ı edeb**ün** envâ'-ı aksâm**ına benden** edrâ ve serîr-i kişver-i belâgat**da** hükûmet **itmege benden** ahrâ ve gas u semînini temyîz ü ta'yîne **benden** akder ü tavîl ü 'arîz-ahvâl ve şi'r ü karîza ve kavâfil **benden** eşher **bir kimesne yokdur.** Muhammed 'aleyhisselâm kırâ'at **itdügi** kelâm-ı le'alî-nizâm tavk-ı beşer**den** hâric, a'lâ-merâtib i'câza dâric manzûr u mesmû' **olan nesnelere uymaz**. Ammâ bu hâli dîde-i 'aklı kühl-i 'ulûm-ı 'Arabiyye ile mükahhal **olmayan tuymaz diyu** Ebû Cehl'i tahcîl **itdi**. **Bir gün yine** muvâsim-i 'Arab**dan bir** mevsim**de** ki etrâf u cevânib**de olan** ekârib ü ecânib **bir yere gelüp** 'âdet-i İslâm'ı ihyâ **içün cümle** kabâyil-i ahyâ cem' **olurlar idi**. Velîd-i pelîd Kureyş'**e** hitâb **idüp gelün** Muhammed'ün husûsında **bir** fikr **idün** ve re'ylerünüz bir karâra **koyup** bir semte **gidün**. Yek-dil ü yek-rû hücûm-ı gulviyye **itmekle bir** hâlet [208b] **ideyüz**. **Yohsa biribirünizi** tekzîb ve ba'zı ba'zını tahtiyye ve ba'zı ba'zı âheri tasvîb **idüp** kelime-i vâhide **üzere** "ictimâ' vâhidühüm ahzehû" muhâlefet**den** imtinâ' **itmeyicek** maksûd**una** telbîs ü tezvîr mukaddemât**ını** tevkîr ile kabâyil-i Muhammed'**den** teneffür**dür** hâsıl **olmaz**. Ve murâd ki 'Arab**ı ana** muvâfakat**dan** tahzîr**dür**, vücûd **bulmaz**... fehvâsı mesel ü meşhûr**dur** ki şevâyib-i mugâyeb-i kizb**den** dûr**dur**, **diyicek** Kureyş **dahı gelün** kâhin**dür, diyelüm**, **didiler.** Velîd **eyitdi**: Vallâhi ol kâhin **olmadugı** vâzıh ve bu re'y re 'y-i fâzıhdur. **Ne** kelâmı kehene kelâmı **üzere** mesbûkdur. **Ne** anun revîş ü reftârında nehc-i kehene meslûkdur. Kelimâtında sec'-i kâhin **gibi** escâ'ı **yokdur.** Hâsılı kâhin **olmadugına** delâlet **ider** vücûh **çokdur**. Bir vaz' ihtiyâr **idelüm** ki fi'l-cümle **yakışa**. **Ne** nef'e **yarar ol** kelâm ki halk istihzâ **idüp biribirine bakışa diyicek gelün** mecnûn**dur**, **diyelüm didiler** ve **bu** makûle herze **yidiler.** Velîd yine re'y-i sedîd **üzere olup** hâşâ ki hâşâk-i cünûn pîrâmen-i dâmen-i Muhammed'e **irmiş** ve şevâyib-i me'ayib-i hesâhis-i vesâvis **anun** hâne-i kalbine **girmiş ola.** Muhammed ile cünûn mânend-i dabb u nûn **biribirinden** ba'îd ve **bu** re'yün kabâhati şedîd**dür**, **didi**. **Gelün** şâ'ir**dür, diyelüm, didiler.** Ya'nî murâd**ları bu idi k**i şâ'ir **olıcak** kelimâtı **gerek** manzûm **gerek** sahîfe-i nesr **üzere** merkûm cümle mümevveh ü bâtıl celîyye-i asl u hakîkat**den** 'âtıl **olup** kizb ü durûgı müştemil hak u savâbı gayr-ı muhtemel esâmî-i bî-müsemmâ istihrâc-ı ism mümkin **degil bir** mu'ammâ makûle**sindendür.** Zîrâ şu'arânun **işi güci** irtikâb-ı ekâzîb ve ihtirâ-ı ebâtîl ba'zı umûr-ı haseneyi takbîh ve ba'zı eşya'-ı bâtılayı tahsîn ü tesvîl **olmagla** maksûd u merâmları Hazret'e şâ'ir **dimek ola.** Zîrâ şi'r kelâm-ı mukaffâ vü mevzûn **oldugı** gâyetde zuhûr u vuzûha makrûn **olup öyle mi idi ki** bülegâ-yı 'Arâb-ı Urabâya hafî **ola.** Ve mâ 'allemnâhu'ş-şi'ra ve ma-yenbegî leh" âyet-i sa'adet-gâyet**i gibi**.* [209a]

Sonuç

Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve'de ahengi oluşturan farklı unsurlar yer almaktadır. İç seciler en dikkat çekici ahenk unsurudur. Bunun yanı diğer seci türleri de bir ahenk unsuru olarak bulunmaktadır. Ahî-zâde üslubunu fıkra sonları secileriyle süslediği gibi dikkat çekecek bir yoğunlukta cinas, iştikak, kalb vb. çeşitli ses benzerlikleriyle kurulan iç secilerle süslemiş ve özgün bir üslup oluşturmuştur. Bunun yanı sıra ses ve anlama dayalı birçok edebî sanata yer verilmiştir.

Ahî-zâde, ses ve anlam olarak yakın ve birbiriyle alakalı kelimeleri bir arada ustalıkla kullanarak bir üslup oluşturmuştur. Bunda farklı meslekler icra etmiş çok yönlü bir şahsiyet olmasının sonucu geniş bir kelime haznesi ve kültür birikimine sahip oluşunun etkili olduğu düşünülebilir.

Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve, müzeyyen ve sade nesir üslupları arasında yer yer geçişkenliğin görüldüğü bir eserdir. Müzeyyen üslupla kaleme alınan kısımlarda Türkçe söz varlığının kullanımı azalırken özellikle tahkiye unsurlarının yer aldığı kısımlarda Türkçe kelimelerin kullanımı artmıştır. Türkçe deyim, arkaik kelimeler, Türkçe unsurlarla yapılan cinaslar vb. dil incelikleri ve hususiyetleri eserde gözlemlenir.

Eser bir cinas hazinesidir. Özellikle iç seciler çerçevesinde cinasların hemen hemen bütün türleriyle ahenk oluşturularak bu üslubun metnin geneline yayılmış bir şekilde ve yoğunlukta görülmesi önemli bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

XVII. yüzyılda seci ve başta teşbih ve mecazlar olmak üzere şiire ait söz ve mana sanatları yoğun olarak kullanılmıştır. Arapça-Farsça-Türkçe manzum-mensur iktibaslar, ayet, hadis, kelam-ı kibar ve atasözleri gibi unsurlara başvurmak bu dönem nesir üslubunun başka bir önemli özelliğidir. Özellikle bu dönem münşeatlarında görülen seci, ritmik ve simetrik söz öbekleri, uzun cümleler, eş anlamlı ve eş sesli sözcükler, çeşitli ses ve anlam oyunları ve edebî sanatlara dayalı bir üslup görülür. *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'de de bu yüzyılın nesir üslubunun karakteristik bir vasfı olarak benzer hususiyetler gözlemlenmektedir.

Bu çalışma ile Osmanlı nesir geleneğinin değerlendirilmesinde iç seci ve edebî sanatların katkısının daima göz önünde bulundurulması gerektiğine *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* özelinde dikkat çekilmiştir.

Kaynakça

Ahmed, Hamdî, *Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî (İnceleme-Metin-Dizin)*, hzl. Atabey Kılıç, Laçin Yay., Kayseri 2007.

Ahmet Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniye*, hzl. Turgut Karabey-Mehmet Atalay, Akçağ Yay., Ankara 2017.

Aksoyak, İsmail Hakkı, "Eski Türk Edebiyatında Nesir Üzerine Bazı Belirlemeler", *Nesrin İnşâsı Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V*, hzl. Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Konucu, Selim, S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, Turkuaz Yay., İstanbul 2010.

Bilgegil, M. Kaya, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Salkımsöğüt Yay., Erzurum 2015.

Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, sdl. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, C. I, Meral Yay., İstanbul 1975.

Daş, Abdurrahman, *Osmanlılarda Münşeât Geleneği, Hoca Sadeddin Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Münşeâtı*, Yayımlanmamış DT, Ankara Ü. SBE, Ankara 2003.

Demircioğlu, Cemal, "19. Yüzyıl Sonu Türk Edebiyatında Tercüme Kavramı", *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları) Prof. Dr. Günay Kut Armağanı*, C. 27/II, 2003, s. 13-31.

Duran, Ramazan, "Klâsik Türk Edebiyatı Nesrinde Taklidî Ahenk: Cevahirü'l-Hikem Fî-Tehzibi Ahlâkı'l-Ümem Örneği" *Turkish Studies* 11, S. 20, 2016, s. 161-174.

Durmuş, İsmail, "Seci", *İslam Ansiklopedisi*, C. 36, TDV Yay., İstanbul 2009, s. 273-275.

Durmuş, İsmail, "Tensik", *İslam Ansiklopedisi*, C. 40, TDV Yay., İstanbul 2011, s. 465-467.

Durmuş, İsmail, "Üslub", *İslam Ansiklopedisi*, C. 32, TDV Yay., İstanbul 2012, s. 383-385.

Durmuş, Mustafa, "Klâsik Osmanlı Nesrinde Aliterasyon" *Turkish Studies=Türkoloji Araştırmaları: Prof. Dr. Filiz Kılıç Armağanı* 7, S. 1, 2012, s. 995-1004.

Güleç, Hasan, "Ahî-zâde Abdülhalim Efendi", *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, TDV Yay., İstanbul 1988, s. 548-549.

İsen, Mustafa vd., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara 2005

İz, Fahir, *Eski Türk Edebiyatında Nesir* (3. Baskı), Akçağ Yay., Ankara 2011.

Kahraman, Alim, "Üslub" (Türk Edebiyatı), *İslam Ansiklopedisi*, C. 42, TDV Yay., İstanbul 2012, s. 387-388.

Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn an Esâmii'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, C. 3, çev. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2017.

Kavruk, Hasan, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, MEB Yay., Ankara 1998.

Kılıç, Atabey, "Klâsik Türk Edebiyatında Tarz-ı nesir Üç müdür?", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, *Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu Özel Sayısı*, S. 3, 2016, s. 51-79.

Kılıç, Atabey, *Manzûme-i Keskin*, TDK Yay., Ankara 2009.

Kılıç, Hulusi, "İştikâk", *İslam Ansiklopedisi*, C. 22, TDV Yay., İstanbul 2001, s. 439-440.

Kılıç, Hulusi-Yetiş, Kazım, "Cinâs", *İslam Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yay., İstanbul 1993, s. 12-14.

Kocakaplan, İsa, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, TEV Yay., İstanbul 2014.

Köksal, M. Fatih, "Sinan Paşa'nın Nesri ve Nesir Üslûbu" *Klâsik Türk şiiri Araştırmaları,* Akçağ Yay., Ankara 2005, s. 81-94.

Külekçi, Numan, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, Akçağ Yay., Ankara 2005.

Levend, Âgâh Sırrı, *Türk Edebiyat Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1998.

Macit, Muhsin, *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Kapı Yay., İstanbul 2016.

Muallim Nâci, *Istılahat-ı Edebiyye-Edebiyat Terimleri*, hzl. Alemdar Yalçın-Abdülkadir Hayber, Akabe Yay., Ankara 1981.

Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddîn, *Tuhfe-i Hattâtîn*, hzl. Mustafa Koç, Klâsik Yay., İstanbul 2014.

Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı*, hzl. Öztürk, Mürsel-Derya Örs, TDK Yay., İstanbul 2009.

Okuyucu, Cihan vd., *Klâsik dönem Osmanlı Nesri*, Kriter Yay., İstanbul 2009.

Öz, Mustafa, "Şevâhidü'n-Nübüvve", *İslam Ansiklopedisi*, C. 39, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 19-20.

Öztürk, Erdem Can, "Ahî-zâde, Abdülhalîm", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2388 (erişim tarihi: 06.02.2020)

Öztürk, Erdem Can, *Lâmiî Çelebi'nin Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi*, Yayımlanmamış DT, Celal Bayar Ü. SBE, Manisa 2014.

Recâî-zâde Mahmûd Ekrem, *Ta'lîm-i Edebiyyât*, hzl. Furkan Öztürk, Dün Bugün Yarın Yay., İstanbul 2016.

Redhouse, James W., *Müntahabât-ı Lügat-ı Osmâniyye*, hzl. Recep Toparlı-Betül Eyövge-Yaşar Yılmaz, TDK Yayınları, Ankara 2009.

Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi-Belagat*, Gökkubbe Yay., İstanbul 2012.

Sucu, Nurgül, "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 19, 2006, s. 125-148.

Şentürk, Ahmet Atilla-Kartal, Ahmet, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul 2016.

Tolasa, Harun, *Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Ege Ü. Ede. Fak. Yay., İzmir 1983.

Uzun, Mustafa, "Münşeât", *İslam Ansiklopedisi*, C. 32, TDV Yay., İstanbul 2006, s. 8-20.

Uzun, Mustafa, "Tensik", *İslam Ansiklopedisi*, C. 40, TDV Yay., İstanbul 2011, s. 467-468.

Woodhead, Christine, "Klâsik Estetikte Yeni Yönelişler: Orta Klâsik Dönem (1600-1700): Estetik Nesir", *Türk Edebiyatı Tarihi*, edt. Talât Sait Halman vd., C. 2, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2006, s. 317-326.

Yetiş, Kazım, "Ahenk", *İslam Ansiklopedisi*, C. 1, TDV Yay., İstanbul 1988, s. 516-517.

Yetiş, Kâzım, *Talîm-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyâtı Sâhasına Getirdiği Yenilikler*, AKM Yay., Ankara 1996.

Yıldız, Ayşe, "Bazı Belâgat Kitaplarına Göre Secinin Tanım ve Tasnifi Üzerine Düşünceler", *Turkish Studies: Tunca Kortantamer Özel Sayısı 2*, S. 4, 2007, s. 1055-1065.

Yazma Eserler

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, S. Ktb., Çelebi Abdullah Efendi Nu: 253.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, S. Ktb., Laleli Nu: 2023.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, S. Ktb., Hekimoğlu Nu: 722.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, S. Ktb., Fazıl Ahmed Paşa Nu: 1062.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, S. Ktb., Nurosmaniye Nu: 3386.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, S. Ktb., Hâlet Efendi Nu: 185.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, S. Ktb., Esâd Efendi Nu: 286.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, S. Ktb., Fatih Nu: 4275.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, S. Ktb., Hacı Mahmud Efendi Nu: 4376.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, S. Ktb., Hamidiye Nu: 633.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, M. Ktb., Nu: 60 HK 179.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, M. Ktb., Nu: 06 HK, 2395/1.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, M. Ktb., Nu: O6 Mil Yz A 2121.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, T. Ktb., Nu: B254.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, T. Ktb., Nu: YY294.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, T. Ktb., Nu: Y. 1856 (?)

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, B. Ktb., Nu: 15825.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, B. Ktb., Nu: 920 (?)

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, MT. Ktb. Ali Emirî Efendi Şer'iye, Nu: 1033.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, MT. Ktb. Hekimoğlu Ali Paşa, Nu: 723 (?)

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, K. Ktb. Nu: 42 Kon 1730.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, İB. Ktb. Nu: 297. 2 AHİ.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, SL. Ktb. Nu: 22 SEL.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, MS. Ktb. Nu: 8915

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, MS. Ktb. Nu: Türkî 119.

Ahî-zâde, Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi, L. Ktb. Nu: Cod. Or. 14. 250.

Summary

Style is one of the main issues that brings literary qualification to literary works. Besides what the work tells, how it tells; individuality, society, culture, civilization etc. it covers a complex process involving many determining factors. The literary work maintains its characteristic of being unique within the framework of its style and the originality of the art also includes originality in terms of language. It is possible to see the individuality of art or originality of using the language of the artist. In the 17th century, especially metaphors and meaning arts of poetry were used extensively referring to Arabic, Persian, Turkish verse prose quotations, verses, hadiths, words, and proverbs is another important feature of prose style. A style based on seci, rhythmic and symmetrical phrases, long sentences, synonyms and synonyms, various sound and meaning plays, and literary arts are seen especially in the period. *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve* is not a word by word translation, it is one of the translations made according to the subject of the source text. In addition to the domination of a musical style, the simple prose style was also used in the work. The aim of Ahi-zade's subject to address wide public masses, besides the musical prose style, led to the formation of a style transition that we can sometimes call plain prose. In this aspect, it is a remarkable work with more than one style. Ahi-zade reflected his rich vocabulary using synonyms / closely related words. From time to time, he shows his skill in this regard by listing the words closely or synonymously in the same sentence. The artist worked as a word worker in a way that allows us to think different meanings of a word with the words before and after it in terms of procurement. In this study, the style of Ahi-zade was evaluated by giving such examples from *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve*.

As a term in classical Turkish literature, "seci" is the harmony that emerges from "the termination of phrases, phrases or sentences in the prose texts in the same prose or the same rhyme or both." Seci is the equivalent of the rhyme in poetry. In the study, examples from different types of seci are discussed in detail. A pun is based mainly on the similarity between words. Puns were used frequently and successfully as a stylistic feature in *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve*. Although pun is based on sound similarity in general, it is divided into many subspecies. In *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve*, examples of subgenres of pun were discussed. There are different factors in *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve* that create harmony. Interior specifiers are the most remarkable harmony. In addition, other types of seci are also present as an element of harmony. Ahi-zade decorated his style with his choices at the end of the paragraph and created and a unique style that ornamented with a variety of sound similarities such as pun, derivation and kalb arts. In addition, many literary arts based on sound and meaning are included. It also attracts attention in terms of the use of *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve* and literary arts. In this regard, examples of literary arts based on sound and meaning such as derivation, kalb, axis, alliteration, metaphor, contrast, criticism, grade, quotation are given. Based on these examples, the importance of literary arts in the style of Ahi-zade has been discussed. Ahi-zade has achieved harmony with the choices at the end of the paragraph. In addition to this, the following statement is a strong example as an example of internal selection, which is to create harmony with sound similarity without using the end of the paragraph. A great mastery has been exhibited by listing many sound similarities one after another. The repetition of words, word groups and sounds are narrative techniques that empower expression in classical Turkish literature.

In *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve*, Turkish; nouns, adjectives, verbs, adverbs, prepositions, conjunctions, states of affixes, and nouns and verbs reveal themselves within the framework of the use of noble subjects and verbs. In the parts of the introduction of the work written in an artistic style, the presence of Turkish elements decreased. However, due to the fact that the work is a narrative work, it is seen that the Turkish vocabulary, especially the words of Turkish verb origin, is concentrated in these parts. In the sentence below, there are Turkish prepositions, conjunctions, adverb, verb, state suffixes in the auctioned style. From time to time, many sentences are connected with these elements. This situation is a general style feature

adopted by Ahi-zade in *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve*. The prose tradition that provides the rhyme attribute of the poetry. In addition, some literary arts specific to poetry; alliteration, repetition, pun etc. Using harmony elements in prose tradition and *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve* is considered as another verse prose partnership. Since the volume of the work may be a reason for falling into monotony, "verse" elements are sometimes included in the work as a breath. Due to the content of the Prophet's miracles and prophetic biography in general, there is an action in the work. In this context, the narrative, which includes the fact or plot, is narrated with past tense modes. Given the purpose of the work to appeal to the masses of the public, it is seen that the artist approached the simple prose in these sections. In the following statements, the artist narrates a case in the past tense. While the style of the story shows a musical style, it turns into a style that we can call plain prose with the elements of the anchor. This situation can be seen as the effort of the artist to establish a meditation between the audience and the literary work. These chapters are concluded with statements such as "narrated" after the information of Ahi-zade about the subject. Also, in these parts, Turkish vocabulary is enriched. It was pointed out that *Terceme-i Sevahidu'n-Nubuvve* and special should be taken into consideration in the evaluation of Ottoman prose tradition in that study.